СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

28 (509), 16–22 липня 2009

КОНОТОП–2009

Читайте стор. 2

«БІЖУЧУ МИТЬ БЕРИ В МАЙБУТНІЙ ЧАС...»

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Відомому українському поету, публіцисту, громадському діячеві, лауреату Національної премії України імені Т. Шевченка, голові ВУТ "Просвіта" Павлу Мовчану — 70. Вітаємо ювіляра та бажаємо йому многії літа!

Есей Михайла Слабошпицького — про серцевинну іпостась ювіляра.

Котилось степом марево гаряче
так, наче вітер простір рознизав.
Могилу зрушив плуг і вивернув маслаччя,
і череп зжовклий зуби показав.
Посипалося жайворине груддя
з-під неба прямо в яму погребну,
і ти, жахнувшись, ціпенів в безлюдді,
коли в ріллю чорнющу зазирнув…

Павло Мовчан. "Розорана могила".

"Нате!" — сказав назвою своєї першої поетичної книжки двадцятичотирирічний Павло Мовчан 1963-го. У час, коли збурунене суспільство жило гарячою вірою в своє моральне очищення й демократизацію. В час, коли в літературі з'явилися талановиті молоді люди, котрі не хотіли жити й писати так, як фаворизовані державою тодішні сивоголові метри.

Уже вистрелили своїми дебютними книжками В. Симоненко, І. Драч, М. Вінграновський, Б. Олійник, В. Коротич, уже були Ліна Костенко й Д. Павличко. Уже заговорили про шістдесятників, з одного боку як про надію поезії, а з другого — як про небезпеку для соціалістичного реалізму, оскільки в цих поетах побачили не просто якихось літературних фрондерів і навіть не естетичних дисидентів, а "троянських коників" зловорожої ідеології. Поетів почали послідовно виховувати й перевиховувати. У педагогічному арсеналі вихователів були батіг і пряник.

Але, здавалося, нічим не зупинити процесу "очищення палітр" та облагородження поетичних партитур. "Перші хоробрі" з нових поетів ніби використали роль своєрідного каталізатора — вслід за ними спалахнули імена В. Базилевського, Б. Нечерди, Ірини Жиленко, П. Скунця, Л. Талалая, Р. Третьякова, В. Гужви. Уже з'явилися перші публікації Василя Стуса, Тараса Мельничука, Ігоря Калинця. Уже деякі мастодонти соцреалізму закликали громи й блискавки на голови нахабних молодиків, які, бачте, дозволяють собі й у гріш їх не ставити, а також писати не так, як прийнято, а — бачте! — як їм хочеться. А в тому гурті бунтівних неофітів був і він, Павло Мовчан, чия тонесенька "Нате!" була однією з найобнадійливіших, оскільки в ній поряд із пориванням на котурни а ля Вознесенський виразно вчувалися власні інтонації — вже сьогодні перечитуючи збірку, вловлюєш у ній щось неповторно "мовчанівське".

Літературного відродження масштабу двадцятих років в Україні наприпочатку шістдесятих не сталося — вдарили жорстокі ідеологічні заморозки. Той феномен, який виростав на очах, був просто роздушений. Одні поети опинилися під жорстоким цензурним пресом, другі — в списках неблагонадійних, треті замовкли й не збулись.

Мовчанові пощастило тривалий час жити поза Україною, що значною мірою вберегло його від наших рідних держиморд — він не зазнав остракізму. Бо ж не останнім фактором було й те, що він, як мовиться, не мозолив очі тутешнім владцям, не фігурував у різних скандалах. Спершу студент Літінституту, а потім слухач Вищих курсів режисерів і кіносценаристів у Москві терпляче висиджував у бібліотеках — і це не минуло безслідно: в Україну повернувся зрілий інтелектуал, який давно дав собі відповідь на багато запитань, які неодмінно постають перед тими людьми, котрі пишуть і котрі дуже відповідально ставляться до своїх писань.

Важливий у творчій біографії Мовчана момент, який характеризує його як творчого індивіда. Він жив у столиці імперії, де було справді багате літературне життя. Законодавці поетичних мод — такі, як напівфрондери Ахмадуліна, Вознесенський, Євтушенко, а також популярні поети Юрій Кузнецов, Олег Чухонцев, Віктор Соснора, Гліб Горбовський, Олександр Кушнер, в яких були адоратори, послідовники та епігони, мали великий вплив на слабші творчі індивідуальності, змушуючи не одну з них бути, як соняшник, перманентно задивленою у свій бік; слабші часто мимоволі, підсвідомо взорувалися на літературних лідерів та авторитетів, ставали їхнім стилістичним віддзеркаленням.

Були в Мовчана й активні творчі контакти з видатними поетами тодішніх республік (Юстінас Марцінкявічюс, Мустай Карім, Ояр Вацієтіс, Маріс Чаклайс), яких він багато перекладав. Ясна річ, усе це не могло не впливати на нього, однак він вистояв і зберіг індивідуальність. Хіба що зіркове літературне середовище ще більше огранило його талант. Цікаво, що це були поети інших версифікаційних шкіл та вподобань. Можливо, саме завдяки тому вони й зацікавили його. Бо ж увіходячи в іншу стилістику й іншу оркестрацію вірша, Мовчан мимоволі випробовував надійність власних творчих орієнтирів, перевіряв свою здатність заговорити чужим голосом, не втрачаючи своїх регістрів. Умберто Еко наголошує, що літературний переклад — це бажання сказати іншою мовою не те саме, що в оригіналі (це практично неможливо), а майже те саме (в ідеалі). Були в нього й переклади прози. І — таких вибагливих стилістів, як Валентин Распутін та Грант Матевосян. Так, у нього багато від усіх них, не випадково ж існує теорія: для того, щоб написати одну видатну книгу, треба прочитати цілу бібліотеку, та все ж у ньому найбільше від нього самого, від Павла Мовчана.

У нього не було затяжної мутації голосу. Отже, він уже мав "молодий стиль" (термін Віктора Єрофеєва) і наполегливо шукав власне місце в культурі. Потужній, інтелектуально пожадливій індивідуальності тісно було тільки в поезії. Його цікавив кінематограф, він писав сценарії й кінокритику, був активним мистецьким і літературним критиком. Згодом рамки інтелектуальних зацікавлень значно розширилися: історія національних традицій і вірувань, філософія мови, національна ментальність та чимало іншого, що складає історію та феномен культури українців. Усе це буде концентровано виражене в його книжці "Витоки". Його приваблював такий жанр, як есей, що є вищим пілотажем інтелектуальної прози. Мовчан дав його справді яскраві зразки.

Закінчення на стор. 8–10

ТВОРЧІ СПІЛКИ НА МЕЖІ ІСНУВАННЯ

2

ПОЛЕМІЧНІ НОТАТКИ ВАСИЛЯ ТРУБАЯ

4–5

ОПІШНЯНСЬКІ КУМАНЦІ

11

ШКОЛА ПОЧАТКІВЦІВ

13

ТЕАТР ТЕРНОВОЇ ХУСТКИ

14

ЛИЦАРСТВО ДУХУ І ПРАЦЬОВИТІСТЬ БДЖІЛКИ

Історико-краєзнавча наукова конференція, присвячена 160-річчю з дня народження Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки, зібрала на Волині дослідників життя і творчості родини Косачів майже з усієї України.

Надія ГУМЕНЮК,
письменниця, м. Луцьк

Літературно-меморіальний комплекс у Колодяжному, до якого нині приїжджають люди з усіх куточків планети, розпочинався з єдиної експозиції, розміщеної у відремонтованому після війни Білому будиночку садиби Косачів. Відкриття його 60 років тому збіглося зі сторіччям із дня народження Олени Пчілки. Але навіть ім’я цієї феноменальної жінки, господині “дворянського гнізда”, яка виховала у ньому шестеро дітей, не прозвучало під час тодішніх урочистостей. У це важко повірити. Але так було — все в дусі того часу. Яскраву особистість, патріотку, невтомну культурну й громадську діячку, письменницю, перекладачку, критика, публіциста, етнографа, фольклориста, редактора і видавця, все життя якої було виявом найвищої любові до рідного краю, сталінська система вписала до чорних списків “українських буржуазних націоналістів”, а отже, — до “ворогів народу”. Більш того: її протиставили власній доньці, з усіх сил роздмухували комуністичний міф про розбіжність їхніх поглядів і навіть осо-

Віра Комзюк, завідувач музею-садиби Лесі Українки в Колодяжному, приймає вітання від директора Волинського краєзнавчого музею Анатолія Силюка

биству неприязнь.

Та й після сталінської доби ім’я Олени Пчілки вперто замовчували. Особливо суворе табу було накладено на сторінки її життя, пов’язані з виступами проти національного гноблення і зросійщення, пропагування справжньої української історії. Довгим і тернистим було повернення матері Лесі Українки до України, яку вона любила понад усе.

— Наші працівники і тоді, в ті задушливі роки, порушували табу щодо постаті Олени Пчілки, — каже завідувачка музею, заслужений працівник культури України Віра Комзюк, яка вже три десятиліття опікується садибою Косачів. — Ми просто **не могли не говорити** про неї. На початку 1960-х років на території садиби почав діяти Сірий, батьківський будиночок. Саме в ньому Ольга Петрівна Косач організовувала свята, на які запрошувала гостей, діти декламували вірші, колядували, співали, показували гостям вистави.

1980 року поруч із двома меморіальними будинками відкрито новозбудоване приміщення замість зруйнованого, в якому і мешкала родина (його реконструйовано і наближено до оригіналу вже в роки незалежності). Тут зібрано багато документів і матеріалів, що засвідчують, який величезний вплив мала Олена Пчілка на виховання і формування світогляду своїх дітей, на становлення геніальної доньки Лесі, який непохитний авторитет мала вона і в сім’ї, й у місцевих мешканців, як багато зробила, щоб ця садиба у невеликому поліському селі з чотирма десятками курних хат стала національним культурно-просвітницьким центром, до якого з усієї України приїжджали відомі люди того часу — літератори, художники, композитори, науковці.

Мур заборон навколо імені Олени Пчілки на Волині було зруйновано переломного 1989 року. А вечір її пам’яті, який провела тоді у Луцькому народному домі “Просвіта” патріотично налаштована творча інтелігенція, став поштовхом до пошукової роботи і збирання матеріалів про її життя і творчість. До 150-річчя Олени Пчілки в обласній універсальній науковій бібліотеці, яка з 1991 року носить ім’я видатної діячки, відбулася науково-практична конференція “Олена Пчілка і Волинь”.

І ось ще одна така Всеукраїнська конференція, приурочена вже до 160-річчя з дня народження Олени Пчілки та 60-річчя з часу створення Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки. Науковий збірник “Минуле і сучасне Волині і Полісся. Олена Пчілка і родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України і Волині” за матеріалами її учасників, упорядкований головним організатором, генератором і ведучим цього зібрання, директором Волинського краєзнавчого музею, заслуженим працівником культури України Анатолієм Силюком, засвідчує: пошук дослідників не припинявся, віднайдено багато маловідомих фактів.

1881 року Олена Пчілка возила своїх старшеньких, Михайла, Лесю та Ольгу, з Луцька у село Чекно слухати веснянки і гаївки. Але чому саме в Чекно, а не в одне з ближчих до Луцька сіл? Виявляється тому, що за кілька годин їзди кінним екіпажем від Чекна — поле Берестецької битви. Саме туди везла мати дітей, щоб вони після веснянок і гаївок могли “послухати голосіння вітру по героях-козаках, полеглих за вольную волю на полі Берестецької битви”.

Глибокі розвідки запропонували науковці з Києва Володимир Погребенник (“Художнє засвоєння народної творчості в поезії реалістів (на матеріалі творчості Олени Пчілки, М. Старицького, І. Манжури та Панаса Мирного)”) і Ганна Козачук (“Особливості ідіостилю Олени Пчілки”), львів’яни Ольга Мікула (“Проблема взаємозв’язку фольклору та літератури у “малій” прозі Олени Пчілки”) та Ірина Смогоржевська (“Постать Олени Пчілки як феномен української духовності”), лучани Геннадій Бондаренко (“Родина Косачів у волинезнавстві”) й Наталі Пушкар (“Не вмре поезія, не згине творчість духа...”). Науковий стиль і водночас висока емоційна напруга притаманні статті дослідниці родини Косачів Алли Диби “Розбите свічадо: Доля родини Косачів по смерті Лесі Українки”. Багато цікавих фактів оприлюднив у доповіді наймолодший учасник конференції, старшокласник з Гадяча Сергій Повісенко (“Принципи національного виховання молоді Ольги Петрівни Драгоманової-Косач (гадяцький період)”.

Під час театралізованої екскурсії

Неможливо назвати всі теми, викладені на трьохстах сторінках солідного наукового збірника й обговорені під час пленарного засідання конференції. Оскільки в роботі конференції взяли участь представники всіх населених пунктів, у яких жила Олена Пчілка (з Гадяча, де вона народилася, до Луцька вперше приїхала делегація), то мозаїчні частинки реґіональних досліджень склали щільне і цілісне панно подвижницької долі ювілярки.

Перший день конференції пройшов у Луцьку, в обласній універсальній науковій бібліотеці імені Олени Пчілки. Тут було презентовано книжку Григорія Аврахова “Леся Українка: проблеми текстології та історії друку (до дванадцятитомного видання творів 1975—1979)”, що побачила світ у луцькому видавництві “Твердиня”. За радянських часів ця праця дослідника життя і творчості Олени Пчілки та Лесі Українки змогла поповнити лише український самвидав. Перебуваючи на Волині, світлої пам’яті Григорій Аврахов заповів, щоб саме тут була нарешті видана ця його багатостраждальна книжка. І ось його заповіт виконано. Учасники конференції ознайомилися з виставкою “Студії із Криму. Леся Українка і Агатангел Кримський: осяяні Сходом” із фондів Ялтинського державного історико-літературного музею, що експонується у Волинському краєзнавчому музеї.

Продовження конференції наступного дня — у Колодяжному. В літературно-меморіальному музеї було проведено театралізовану екскурсію “Недаром звалась Пчілкою — від Бога трудівниця”. Звучали пісні, записані свого часу Лесею Українкою, у виконанні народної співачки Тетяни Відник з Білина та місцевих школярів. Власні вірші прочитали поети Ніна Горик, Надія Гуменюк, Василь Гей та Петро Гоць. А в Білому будиночку Лесі Українки всіх чарували звуки Лесиного фортепіано — торік за сприяння народної артистки України Наталії Свириденко та фінансування волинської влади інструмент, який так довго мовчав, київські майстри відреставрували. Тоді під час поетичного свята “Лесина пісня” пані Наталя дала перший концерт на повернутому до життя інструменті. І ось відома піаністка знову приїхала зі столиці, щоб виконати улюблені мелодії Косачів.

Олесь Гончар у щоденнику 29 грудня 1992 року записав: “Україна у великім боргу перед Оленою Пчілкою. Майже нічого не зроблено для увічнення її пам’яті. Чи є в Києві хоч вулиця її імені? А мав би стояти пам’ятник їй як образові Української Жінки”. Пам’ятник Олені Пчілці невдовзі буде у Луцьку. Над образом матері Лесі Українки працює київський скульптор Микола Обезюк. Як прозвучало на конференції, образ уже є. Його залишилося втілити у матеріал і встановити біля обласної універсальної наукової бібліотеки. Для цього потрібні кошти, збиранням яких зараз і займаються волиняни.

ЛЕСИНА МАТИ

Святослав КАРПЕНКО,
м. Новоград-Волинський,
Житомирська область

У Новограді-Волинському, в приміщенні музичної школи нещодавно зібрався чималий гурт творчих людей, щоб ушанувати пам’ять дитячої письменниці, громадської діячки Олени Пчілки.

Зібрання відкрила завідувач літературно-мистецького музею Лесі Українки Віра Римська. Вона розповіла про життєвий шлях родини Косачів у Новограді-Волинському. Багато задуманого здійснено саме тут, у давньому Звягелі, де сім’я Косачів прожила 12 років. Тут народилися їхні троє старших дітей: Михайло, Леся, Ольга. Троє молодших — Оксана, Микола, Ізидора — народилися в Колодяжному, куди згодом переїхала сім’я.

Своєму українському вихованню діти Косачів завдячують саме матері. Ольга Косач-Кривинюк згадувала: “Батько наш не чинив ніколи ніяких перепон проти того, що мати виховувала всіх дітей українцями, що наша родина мало не єдина інтелігентська родина, була суто українська... В родині не вживали іншої мови, крім української”.

Олена Пчілка була насамперед матір’ю — дбайливою, ласкавою. Національно свідомими ростила шістьох дітей. І це тоді, коли царський імперський уряд офіційно заборонив українську мову, друкування українських книжок, проведення будь-яких публічних рідномовних заходів. Саме від матері прийшла любов до рідного краю і народу в серце великої поетеси, дочки не лише Косачів, а й усієї України Лесі Українки.

Учасники зібрання говорили про Олену Пчілку як дитячу письменницю, збирачку народно-пісенної творчості, видавця, громадську діячку. Доповідь зробила кандидат педагогічних наук, доцент Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка Людмила Бондарчук. Одну з народних пісень, записаних Оленою Пчілкою в с. Жабориця від дівчинки Катерини, проспівала Алевтина Нюкало. Колоритний дитячий гурт “Ордана” учнів музичної школи виконав купальські пісні.

Слово про старшого брата Лесі Українки Михайла, літератора, вченого, виголосила аспірантка Наталя Лютко. Він народився в будинку, де тепер розташована музична школа; нині на шкільній стіні встановлено меморіальну дошку.

Своє слово про Матір і письменницю говорили дитяча письменниця Марія Пономаренко, міський голова Микола Боровець, голова районної ради Віктор Гончарук, голова обласного об’єднання товариства “Просвіта” Святослав Васильчук.

Поміж виступами зі сцени звучали вірші, романси, пісні, улюблені в сім’ї Косачів, та “Волинські спогади” — вірш-спомин, яким прощалася Олена Пчілка зі Звягелем перед переїздом сім’ї до Колодяжного.

“Ми, земляки славетної родини Косачів, пишаємося, що ходимо вулицями, якими ходили Косачі; любимо своє місто, свій край, віримо у його щасливе майбуття, про що мріяла й Олена Пчілка зі своїми дітьми”, — сказала на завершення Віра Римська.

“Нам даровано свободу, незалежність, найвищий Божий дар — бути господарями на рідній землі”.

ТЕАТР ТЕРНОВОЇ ХУСТКИ

Ніна ГНАТЮК
Фото автора

Які театри ви знаєте? Оперний, оперети, музично-драматичний, ляльковий... А виявляється, є ще й “театр на городі”. Його вісім років тому створила заслужена журналістка України, лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Є. Гуцала, телеведуча Вінницької облдержтелерадіокомпанії Ганна Секрет.

Народилася ця талановита, ініціативна жінка у селі Правилівці Оратівського району, на межі з Тетіївським районом Київщини. Природа тут розкішна, так і проситься у вірші, пісні, на телеекрани. Саме в цих місцях народився Євген Гуцало, який прекрасно відтворив і красу землі, й характери подолян у своїх творах.

Отож, коли мамина сусідка в селі продавала хату, Ганна Василівна не пошкодувала трьох тисяч гривень зі своїх не таких вже й щедрих журналістських гонорарів і вирішила на цьому обійсті створити театр.

“Театр на городі” допомагали облаштовувати не лише родичі, а й меценати — директор “Вінницягаролісу”, великий шанувальник літератури і мистецтва Михайло Вдовцов, директор “Вінницялісу” Анатолій Бондар, інші добродії.

Спільними зусиллями зробили сцену, лави, ворота й огорожу, спорудили чотири світлиці з тесаного дерева, у яких — колекції рушників, вишиваних сорочок, верет, налавників, глиняного посуду. На стінах — пожовклі світлини, з яких дивляться очима земляків минулі часи... Є тут і світлиця з каміном, кухнею, де варять запашні борщі не лише з квасолею і грибами, а й із жартами, примовками, піснями.

Ганна Секрет у мистецькому світі прославилася не тільки теленарисами про діячів літератури і мистецтва, людей незвичайних доль, а й пленерами художників, “Липневими посиденьками”, коли під зоряним небом у “театрі на городі збираються по півтори тисячі глядачів з Вінниччини і Київщини, щоб послухати відомих артистів естради, фольклорні колективи, майстрів гумору. Ганна Василівна і сама чудово читає гуморески Павла Глазового, місцевих авторів.

Та чи не найяскравішим торжеством національного духу, краси і таїни народних обрядів і звичаїв, спадкоємності поколінь став мистецький фестиваль “Тернова хустка”, зініційований відомою поетесою, заслуженим діячем мистецтв України Ганною Чубач за підтримки обласної і районної влади, Вінницького міжнародного земляцтва (голова Віталій Безносюк, виконавчий директор Олександр Шпак), Центру народної творчості обласного управління культури (директор Тетяна Цвігун).

“Театр на городі” прикрашений терновими хустками — вони у світлицях, на жердках, ними уквітчано не лише все подвір’я, а й, здається, все небо: білі, кремові, рожеві, червоні, чорні, всіяні рясними квітами, вони своїми крилами високо знялися в небо, прикріплені на спеціальних щоглах і дротах. Тому створювалося враження, що кожен з учасників святкового дійства потрапив у легенду, казку, мамину пісню з дитинства.

Поетичним заспівом фестивалю стала пісня “Тернова хустка”, вірш і музику створила Ганна Чубач. А прозвучала вона у чудовому виконанні дуету “Горлиця” — заслужених артисток України Віри Галушко й Ірени Захарко.

Хустка тернова, мамина мова
Знов нагадають серцю про те:
В рідному краї сонцем любові
Навіть колючий терен цвіте.
Хустка тернова,
Мамина мова —
Все із любові,
Все із любові.
Хустку, хустину,
Жовту і синю,
Носить сьогодні
Вся Україна.

Радо вітали жителі Правилівки, Якимівки, Старого Животова та інших сіл, що завітали на свято, дитячий фольклорний гурт “Цвіт папороті” з с. Соболівки Теплицького району. Керівник ансамблю, директор музичної школи Людмила Мазуренко пишається тим, що їхня вихованка Мар’яна Танасієнко співає сьогодні у знаменитому хорі імені Г. Верьовки. Дівчатка і хлопчики часто виступають у старовинному одязі, що дістався у спадок від попередніх поколінь. Приміром, хустка Мар’яни Кошельникової — ще від прабабусі, шовкова, біла, з тороками. Прадід, закохавшись у прабабусю, коли вони були ще молодими, шість волів віддав на заручинах за цю хустку. Як же не берегти її?!

Вишивальниця і фольклористка з Вінниці Галина Данилюк до цього фестивалю готувалася цілий рік. Гостям вишивала сувенірні хустинки, а собі — незвичайної краси хустку: диво-квіти, вишиті умілими руками цієї жінки, здається, увібрали все золото сонця, весь затишок теплих літніх вечорів, усю звабу молодості й мудру таїну зрілості. Якби були встановлені призи за найкращу хустку, безумовно, Галина Іванівна вийшла б переможницею.

Науковий співробітник Оратівського краєзнавчого музею Євдокія Колосенко згадує про те, що навіть у голодні роки повоєнного дитинства вони втрьох співали з мамою. І хоч загинув на фронті тато, та голоси сестри Ніни і мами Домки Мартинівни несли у світ не лише тугу, журу, а й надію на ліпше. Отож вирішила пані Євгенія шість років тому заснувати фольклорний колектив “Берегиня”. Медичні працівники Людмила Лобода, Зінаїда Панасюк, вчителі-пенсіонери Ніна Толубай, Ганна Булаївська та інші співачки з народу виступали на багатьох фестивалях і конкурсах, мають дипломи, подяки.

Цікаву програму привезли на фестиваль самодіяльні митці з Іллінецького району, де завідувачем відділу культури багато років працює талановитий режисер і виконавець Микола Романов. Фольклорний гурт “Хутірські молодиці” зачарував зал просто неба дзвінкими голосами і барвистим вбранням. Світлій пам’яті найдорожчої людини присвятила свою авторську пісню “Мамина хустка” Людмила Левченко. Її радо вітали юні й літні шанувальники народного мистецтва.

Виступаючи на фестивалі, заступник голови облдержадміністрації Любов Спірідонова, завідувач обласного відділу культури, заслужена артистка України Марія Скрипник, директор обласного Центру народної творчості Тетяна Цвігун, усміхнені, вродливі, теж у тернових хустках, говорили про те, що настав час повернути в наш урбанізований побут чимало народних символів, і серед них — терновую хустку. Тут навіть колір має глибинне прадавнє значення. Червоний — колір мужності й влади, жовтий — багатства, білий — чистоти, незайманості, надії. Цей фестиваль — данина любові матері, жінці, одному з улюблених атрибутів жіночого вбрання — хустці-берегині.

Земляків привітали голова Оратівської районної держадміністрації Петро Покорнюк, голова районної ради Анатолій Опалюк, голова обласної державної телерадіокомпанії Любов Коваленко. Вони подякували всім за любов до України, рідної землі, наголосили: доки будуть у наших світлицях на видноті вишивані рушники, витинанки, тернові хустки, доки існуватиме генетична пам’ять, дотий буде Україна. Необхідно все робити, щоб зберегти наші села не лише як виробників молока і м’яса, зерна й овочів, а й духовні центри, де від діда-прадіда, від бабусі-прабабусі до нащадків передається вміння ткати, вишивати, мистецтво лозоплетіння, різьбярства, гончарства. Усе це не лише прикрашає наш побут, а й засвідчує: український народ — високоталановитий, жодна тернова доля не змогла вигасити його потягу до краси, здатності за найскромніших умов зручно і гарно облаштувати житло.

Приймаючи квіти, вітання, Ганна Чубач зізналася, що ідея літературно-мистецького фестивалю “Тернова хустка” з’явилася ще 1991 року, коли ми виборювали жадану свободу. Батько поетеси був скрипалем, в родині любили співати. І цей фестиваль — найкраща пам’ять про дорогих людей. Уже було подібне свято і в рідному районі поетеси — у Мурованих Курилівцях, і в обласному муздрамтеатрі. Але тут, на городі, де горіх і ясен, барвінок і любисток, де десятками хусток заквітчано не лише дерева і тини, а й саме небо, — особливе свято для душі. Хочеться сердечно подякувати Ганні Секрет та її родині за майстерне втілення цього проекту в життя. Це велике щастя — бути з рідними людьми, творити для них!

Високу професійну майстерність, справжні перлини народної творчості подарували глядачам Анатолій Драганюк з Мурованих Курилівців і Андрій Благодир з Немирова, гурт “Кумасеньки” з Калинівки, вокальне тріо Гайсинського РБК, народний аматорський колектив Степанківського сільського будинку культури Піщанського району, тріо “Мальви” з Крижополя, фольклорний гурт з Бирлівки Бершадського району, народний аматорський колектив “Гармонія” з Томашпільського району, інші виконавці.

Полонили слухачів гарними піснями молода співачка з Києва Наталія Пава, Людмила Наймит з Вінниці, Раїса Поштар з Оратова, Зоя Красуляк з Чернівців

Хвилюючою була розповідь поетеси з Вінниці, заслуженого працівника культури України Валентини Сторожук. Чорній хустці, яку вона тримала в руках, понад півстоліття. Її мати Ніна Кіндратівна була дояркою, мамин брат Володимир — доярем на тій самій колгоспній фермі. Одного року на честь 8 Березня районна влада преміювала брата... терновою хусткою. Довго піджартовували над ним сільські дівчата. Та коли Валя виходила заміж, дядько подарував їй цю хустку, і вона береже її як родинну реліквію.

Родзинкою фестивалю була демонстрація народних костюмів з колекції Оратівського районного краєзнавчого музею. Хустки й сорочки, спідниці й жилетки, запаски і плахти, що їх носили наші прабабусі ще у двох попередніх століттях, продемонстрували сільські красуні з Якимівки, Човновиці, Новоживотова та інших сіл району. Яка гармонія кольорів, довершеність ліній, тонкий смак тогочасних сільських модисток! Такий показ народних строїв треба було б улаштувати і в Палаці “Україна” 2 жовтня на творчому звіті майстрів мистецтв і народних колективів Вінниччини.

На моїх плечах квітла ружами велика тернова хустка, куплена аж під осінь життя. А з мікрофонів линули голоси чоловічого вокального квартету з Тиврова:

Ой, з нашої слави не робіть
забави,
Ой, з нашого духу не ліпіть
макуху...

А й справді, маємо пишатися не лише щедротами українських чорноземів, багатствами річок і гір, а й силою духу, стожильністю рук, нев’янучою красою душ і помислів наших людей... І нині, коли предками і самим Господом нам даровано свободу, незалежність, найвищий Божий дар — бути господарями на рідній землі, усі свої сили, знання, досвід і волю маємо спрямувати на те, щоб у центрі Європи постала вимріяна багатьма поколіннями, багата і квітуча держава — Україна. Не в терновому вінку мучениці, а в терновій хустині щастя.

Ганна Чубач з юними співаками

Виступає господиня свята Ганна Секрет

СПІВОЧЕ ВІЙСЬКО УКРАЇНСЬКЕ

Променисто сяють золотом погони,
Ллється пісня понад плацом стройовим.
То карбують крок могутні батальйони,
Мідь оркестру кличе маршем бойовим.
Дмитро Акімов

Про ансамбль пісні і танцю Збройних сил України — цей військовий творчий колектив розповідає його художній керівник і головний диригент Дмитро Антонюк:

— Ансамбль було створено 9 січня 1939 року за наказом Клима Ворошилова, наркома оборони Радянського Союзу. Пройшов він буремними шляхами Другої світової, був на семи фронтах і дав понад три тисячі концертів за роки війни. І зустрів перемогу концертом 3 травня 1945 року в Берліні, під Бранденбурзькими воротами. У роки війни в колективі працювали відомі артисти, музиканти, композитори, поети: Євген Долматовський, Михайло Фрадкін, Павло Вірський, Тарапунька і Штепсель, Олександр Сегаль, головний балетмейстер театру оперети, який нещодавно відзначив 90-річчя, багато інших видатних діячів культури і мистецтва.

У повоєнні роки в ансамблі працювали найкращі артисти різних поколінь: Костянтин Огнєвой, Іван Карабиць, Юрій Здоренко, Тарас Петриненко, Віталій та Світлана Білоножки, Павло Зібров, Володимир Гришко. Це горнило, крізь яке пройшло багато відомих музикантів. Сьогодні ансамбль підтримує найкращі традиції, які були закладені 70 років тому і має дуже високий рейтинг у країні. Він популярний серед населення всіх реґіонів України. Так, 2005 і 2007 років балет ансамблю здобував перші премії на всеукраїнському конкурсі Павла Вірського. 2005-го отримав “Бренд року” в номінації “Народне визнання”, був нагороджений почесною відзнакою — Дипломом Верховної Ради за вагомий внесок у розвиток культури і духовності нашої країни, має звання заслуженого колективу України. На честь 70-річчя йому було присвоєно почесне звання “академічний ансамбль”.

Усією діяльністю ми підтримуємо великі пісенні традиції нашого народу. Зберігаємо ту історичну музичну спадщину, яка дійшла до нас, — козацькі пісні, пісні Січових Стрільців, українські народні, духовну музику. Кілька років тому наш хор відспівав повну Великодню літургію в Спасо-Преображенському кафедральному соборі Білої Церкви (в цьому місті розташований військовий гарнізон). Співали ми церковнослов’янською мовою. Опанувати такий репертуар було непросто, і ми чотири місяці готувалися до чотирьох годин літургії. Палітра ансамблю різноманітна, від духовної музики до джазроку із хард-роковими групами. Так, у Шевченківські дні у травні на площі в Кіровограді у нас був концерт з рок-групою “Сад”, на слова Шевченка виконувалася рок-опера “Доле, де ти?” Ми не цураємося різних жанрів, щоб і молодь, і літні люди приходили на наші концерти. Готуємо також різноманітні тематичні програми — від святкових до заходів, приурочених вшануванню пам’яті Героїв Крут. Торік на День Незалежності дуже урочисто разом з нами презентував пісню “Прапор України” Олександр Пономарьов. У багатьох урядових заходах постійно задіяні наш хор, оркестр і балет.

— Який склад ансамблю?

— Майже 150 осіб. Нас вважають працівниками Збройних сил України, хоч у більшості наших виконавців не військова, а вища консерваторська та хореографічна освіта. Ми носимо форму як концертний костюм. Це організовує, дисциплінує і працює на позитивний імідж держави. Їздимо в гарнізони на концерти, польові навчання і часто чуємо: “Доки є такий колектив, живе й армія”. Наш обов’язок — забезпечувати дозвілля солдатів, офіцерів, їхніх сімей. Буваємо ми в “Десні”, Василькові, Білій Церкві, багатьох гарнізонах, куди маємо змогу доїхати, бо на жаль, нині це залежить від наявності бензину. І, звичайно, державні заходи, такі як День захисника Вітчизни, День Перемоги, День Незалежності тощо не обходяться без нас, ми зазвичай виступаємо або в прологзі, або на завершення концерту.

— Дмитре Жановичу, як давно Ви очолюєте колектив?

— Сім років. До цього вісім років пропрацював художнім керівником Оркестру Міністерства оборони.

— Часто буваєте за кордоном? Які поїздки справили на Вас найсильніше враження?

— Їздили дуже багато. Цікавими були поїздки до Китаю. Ми об’їхали всі південні провінції — від Шанхая до Нанжиня. Виступали у Великому театрі в Шанхаї 2007-го — “Орієнтал-арт центрі”, що побудований у формі гігантського метелика і має багато залів. До речі, зали там дуже великі, наш Палац “Україна” порівняно з ними — неначе сільський клуб. Китайці із захопленням нас приймали, особливо пісні часів Другої світової й українські народні пісні й танці. Торік були в Туреччині, виступали в Стамбулі, також побували в Кишиневі, де наш оркестр грав на Міжнародному конкурсі “Пісня миру”. Запрошень багато.

Цього року ми відмовились від 23 концертів у Франції, бо працювали в телепроекті “Танцюю для тебе”. Плануємо продовжувати роботу в цьому шоу. По-перше, його роблять заради допомоги дітям. По-друге, в кризові часи це можливість підтримати колектив, заробити на обладнання, костюми, музичні інструменти. Адже ми живемо на самоокупності, й зароблені концертами гроші витрачаємо на наші “засоби виробництва”. Від армії надходить лише мінімальне фінансування.

— Розкажіть, будь ласка, про сучасних авторів, з якими співпрацюєте.

— Плідно співпрацюємо з Дмитром Павличком, з композиторами Володимиром Губою, Вадимом Крищенком, Олександром Злотником, Євгеном Пухлянком, співпрацювали з нині покійним Олександром Білашем. Це люди, які пишуть про Україну, про армію. Звертаючись до цих тем, переважно співаємо про те, що бачимо у наших мріях. Наприклад, створили оригінальну сюїту “Козацькі мандри, або Як козаки Європу переспівали”. Взяли класичні фраґменти опер, оперет, і “пересипали” їх популярними українськими піснями. Це один із засобів залучити сучасну молодь до опери.

Хочу зазначити, що патріотична музика некомерційна. На ній не заробиш. Але пишаюся, що наш колектив несе людям дух любові до рідної землі, бажання її захищати й відстоювати. Армії вже майже немає, а ось пісня, що несе військовий пафос, — жива. Для нас важливо, щоб цим духом перейнялася молодь, яка зараз прагне іншого — поїхати за кордон, заробити грошей. Але є й винятки. Ось слова поета Анатолія Драгомирецького з пісні, музику до якої написав я, і яку виконує наш колектив:

Лебедина калинова земле,
У полі тополі струнке.
Міцнішими й вищими стали
Тараси й Богдани твої.

— Чи багато молоді в колективі?

— Так, чимало. Тіна Кароль досі в нашому штаті. Оксана Козунь, талановита поетеса і композитор, що приїхала з Луцька; Інна Бордюг, солістка, яка має дуже сильний голос, Христина Охітва. Наших дівчат часто запрошують на відомі телепроекти: “Яка то мелодія?”, “Танцюю для тебе” тощо. Молодь охоче йде в оркестр, в ансамбль.

Про творчі стосунки з ансамблем пісні і танцю Збройних сил ми запитали відомого поета Дмитра Павличка:

— Цей ансамбль відвідую дуже часто, ходжу на їхні концерти. Люблю їх, бо вони мають хор, який співає стрілецькі, козацькі, січові, пісні вояків УПА, і мої пісні теж. Я написав 15 пісень для української армії.

Коли ми проголосували у Верховній Раді за Незалежність, то заспівали “Ой, у лузі червона калина”, пісню Богдана Хмельницького. На всіх етапах існування України пісня була як державотворчий збірник енергії. Ми з пісні народилися як нація. І не вмерли, як нація, завдяки пісні. Доки є пісня, доки співає цей ансамбль, — Україна живе. Тут справжнє міністерство оборони.

До цих слів поета додати нічого, крім його тексту пісні “Не тужіть”на музику Олександра Білаша:

Гомін по долині,
Де гвардійці йдуть,
Грає рідна зброя,
Сяє вольна путь!
Гей, там хлопці, мамо,
Смаглі, наче мідь.
Як піду до війська,
Не тужіть!
Не тужіть за мною,
Не роніте сліз.
На козацькім полі
Я вродився й зріс.
Кличуть мене, мамо,
Голоси століть.
Як піду до війська,
Не тужіть!
Встала Україна
Вільна від заков,
Мого роду воля,
Мого роду кров.
До прийому, мамо,
Поблагословіть.
Як піду до війська,
Не тужіть!

Спілкувалася
Людмила ІЛЬЄНКО

“Має справді суто своє, суто осібне місце в українській літературі”.

«БІЖУЧУ МИТЬ БЕРИ В МАЙБУТНІЙ ЧАС...»

Закінчення.
Початок на стор. 1, 8, 9

І кожен шар землі — забута вже сторінка:
цю рало кам’яне скородило колись,
а цю — крислатий ріг писав
побіжно-стрімко,
а цю ось — ямкував зарубинецький
спис...

Тут глибокий історико-культурологічний шар Мовчанової поезії вийшов на поверхню. Крок за кроком веде автор читача сходами в глибоке підземелля століть. Там, мов літери з книги роду, постають перед духовним зором предмети, що їх археологи називають пам’ятками матеріальної культури. З них неважко вичитати драматичну феєрію про нашу людину на нашій землі. Про її діяння і боріння. Про всі ті кола пекла, на які її рокувала жорстока історія.

Екскурсія закінчується. Позаду — “біла крапка солі”, “ратиці печать”, “попіл від багаття”, “хрещатий дрохви слід”, “згустки крові”, “чийсь скелет розтятий”, “мазки іржавих кіс”, “застиглі скалки сліз”, “покручене залізо”, що “іржею витіка, аж жовкнуть бур’яни”...

Треба перевести подих, погамувати серце. І...

І, пропонує автор, “хутчій, допоки ще не пізно,// тополю посади і книгу загорни”, оскільки заблукані в історію можуть лишитися там без вороття, а ми маємо обов’язок жити сьогодні, взявши на себе всі тривоги сучасного світу, а водночас — і відповідальність за нашу історію. Іншого вибору просто немає. Цього хоче від нас історія. Такий, за Мовчаном, її імператив.

Він тривалий час мовчав. Здавалося б, поета Мовчана цілковито заступив громадський діяч і політик Мовчан. Ходили навіть чутки, що він узяв з поезією безвідкличне розлучення. Ця “німота” була спричинена чи творчою кризою, чи затяжною переоцінкою цінностей.

І — ось нові поезії. Слово по довгому мовчанні.

Дуже часто такі повернення надзвичайно сумні й жалюгідні, як запізнілі шлюби сивоголових, змучених життям людей. Стільки разів доводилося читати ці драглисті слова, відчувати безнадійну “втому форми” і, як мовиться, неозброєним оком бачити скарикатурення, автопародіювання, інерцію та деградацію стилю.

А тут — виняток із майже правила.

Тут враження, що поет “дійшов свого зросту і сили”. Розумію тих, хто, прочитавши ці вірші, може навіть стверджувати: Мовчан сьогодні — на особливому творчому піднесенні й сильний, як ніколи, хоч буду не згоден з ними.

Такі суперлативи можуть бути зумовлені довгими роками розлуки з поетом Павлом Мовчаном, а також яскравістю і своєрідністю творів, з якими він повертається до читача.

Беззаперечно: Мовчан зберіг себе і свій рівень. Він одразу ж пізнається кожним рядком. Те саме пульсування тривожної думки. Той самий домежно важкий од метафор і суворих та твердих, мов камені, слів рядок. (До речі, камінь — теж один з улюблених образних символів його поезії на всіх етапах творчої біографії).

Він зумів уникнути й ще однієї небезпеки, яка часто підстерігає поетів і прозаїків у пізній порі їхньої творчої біографії — самостилізації, яка, мов симптом несподіваної хвороби, з’являється у тих, хто мав власний неповторний стиль, але з різних причин раптом почав продукувати автокліше.

Це дуже добре, що автор датує вірші. Вдивляючись у дати, розумієш: “німота” Мовчанова була неповною. Він — не друкувався, але — писав. Ось, скажімо, вірш 1993-го:

Надмухи сизі на шкірках сливових,
на павутинці відсохлий круглявий листок,
сонях-похнюпа весь сухобровий,
і в бур’яні поріділім — батьків ціпок...
Все щемковказне і все підсумково-осіннє,
ніби прочитана повість давно:
мов розгортається час самосійний
житнім снопом та лляним
полотном...

Там і ціпилно, і мірка, і ківш
хваткорукий,
там проступають обличчя
на світлім тканні:
і, що не нагад, то радісна мука,
мовби звеліли з усім
розпрощатись мені...

Це — той самий Мовчан, якого ми знаємо. Хіба що значно елегійніший та евфонічніший. Але це не означає, що він змінив регістри. Він — різний, строфіка і ритміка його залежні від настроїв.

Він углиблюється думкою в час, намагається осягнути цей загадковий феномен. У віршах неодноразово з’являється образ течії часу, лексема “час” раз у раз фігурує в його віршах (“мов розгортається час самосійний...”, “ущільнюється час...”, “сумнівний час...”, “В дзеркальнім часі відлік навпаки...”, “розшарний час, перешитий жорстВою...”, “здрібнілий час”, “і різний час — дводільний...”, “ні часу вже...”, “щоби ніким був не проявлений ТВІЙ час...”).

Є в цьому розумінні характерний для нього вірш “Насичуй зір блакиттю і теплом...”, написаний 1993 року. Він пише про те страхітливе, що нам несе майбутній час.

Він нагадує собі й читачеві: дорожи кожною миттю, кожним подихом, бо настане час, коли цього для тебе не буде, як і тебе не буде. Зрештою, в Мовчана це висловлено не в жанрі мораліте. Там усе — глибше й драматичніше. Інтерпретація, як правило, схематизує чи й загалом убиває поетичний зміст. Особливо ж у такого “нецитабельного” поета, як Мовчан. “Нецитабельного” через його образну багатошаровість і через відсутність у нього публіцистично “оголених” рядків.

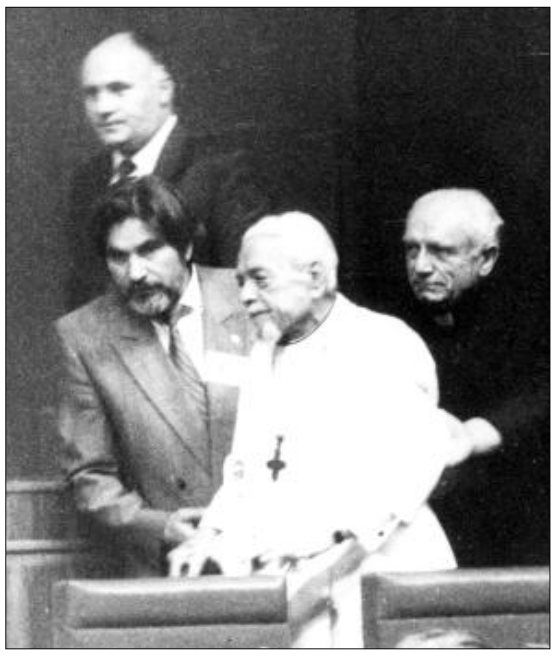

Приїзд патріарха Мстислава (Скрипника). 1992 р.

Літературне козацтво: Павло Мовчан у колі побратимів, учасників Шевченківського свята. 1998 р.

Прощальним співом свій насичуй слух
бджоли дзижчанням, щебетанням листя,
на мить затримай хмар невпинний рух,
до кубел грому пильно придивися.
Блакить вбирай очима про запас,
останню зелень в дзеркалах летючих,
і, мов пружину, сам себе накручуй.
І сплеском хвиль насичуйся ущерть,
аби обвальних гуркотів не чути,
затримай кроком ненадійну твердь,
бо суне з гір всепоїдуча сутінь.
Рожева м’якуш персикових хмар
в собі ховає чорні ядра грому.

Читаючи Мовчана, знову й знову бачиш, що він має справді суто своє, суто осібне місце в українській літературі. Як уже мовилося, він дуже подібний тільки до самого себе. Поет Мовчан співзвучний культурологові й публіцистові Мовчану.

І як не сказати при цій нагоді: слава Богу, що політика не “з’їла” поета Павла Мовчана. Це теж багато говорить про особливість його таланту. Таланту сильного і впевненого в своїй правоті.

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Повністю есей М. Слабошпицького буде надруковано в журналі “Київ”

«Я САМ ПРОЙШОВ КРІЗЬ СЕБЕ»

Ніна ГНАТЮК
Фото **Ксенії ГАДИШЕВОЇ**

У найпрестижнішому залі Національного музею літератури України — бібліотеці колегії Павла Ґалаґана — відкрито книжкову виставку “Я сам пройшов крізь себе” з нагоди 70-річчя відомого українського поета, лауреата Шевченківської премії, голови ВУТ “Просвіта” Павла Мовчана.

Збірки віршів різних років, тритомник вибраних творів, однотомник із серії “Шевченківські лауреати”, книжки перекладів, публіцистики, літературознавчих досліджень, журнали з публікаціями ювіляра і статтями про його життя і творчість.

У вітринах — матеріали про діяльність Всеукраїнського товариства “Просвіта”, керманичем якого є Павло Мовчан, книжкова продукція Видавничого центру “Просвіта”.

Особливу увагу відвідувачів музею, а це письменники і журналісти, молоді літератори, вчителі, абітурієнти, гості столиці, привертають світлини з архіву письменника. На них зафіксовані різноманітні миті життя

Павла Мовчана. На одній зі світлин бачимо громадського діяча в період виборювання незалежності України, 1990 року, поруч з Л. Лук’яненком, Ю. Бадзьом. На інших світлинах поет з колегами по літературному цеху Миколою Руденком, Степаном Сапеляком, Богданом Рубчаком.

А ось знімок, зроблений мною під час виставки народних майстрів у цьому музеї: на обличчях Павла Мовчана, Любові Голоти, Василя Портяка і Дмитра Стуса — натхнення, радість, світло високого одухотворення.

Книжкова виставка, присвячена плідній громадській діяльності й творчості Павла Мовчана, триватиме впродовж місяця. Тож маєте нагоду завдяки їй глибше пізнати творчість цього майстра слова.

Фото Ксенії Гладишевої

ПЕРЕМИКАЮЧИ КАНАЛИ

Погляд пересічної молодої людини на сучасне молодіжне телебачення

На кону важлива справа! Сьогодні я, випускниця одного зі столичних ВНЗ, отримала перше редакційне завдання: дослідити питання, як почувається людина, що дивиться молодіжні програми і через них спілкується з навколишнім світом.

Можеш говорити лише про те, що відчув на власній шкурі. Тож на три дні забула про друзів і знайомих, вимкнула телефон і “втупилась” у блакитний екран. Що з цього вийшло — читайте далі.

ДЕНЬ ПЕРШИЙ. НІЩО НЕ ВІЩУВАЛО БІДИ...

З історії журналістики знаю, що в Радянському Союзі для освіти й виховання юних глядачів на каналах створювали спеціальні редакції, працівники яких готували до ефіру програми “Юний піонер”, “До 16 і старші”, “Карусель”, “12-й поверх”, “Будильник”. У наш час ці традиції втрачено. Однак дещо мені вдалося “виловити”.

Спершу вирішила залучити “важку артилерію” — вдарити по інтелекту. Звичайно, на першому місці — програма Тіни Канделакі “Найрозумніший” (досі українських глядачів вчили інтелект-шоу “LG-Еврика”, та “Брейн-ринг”).

Менш ніж за дві години я дізналася безліч корисного й цікавого, захоплюючись неперевершеною ведучою та розумовими здібностями учасників. Іноді навіть виникав комплекс неповноцінності. Та я не занепадала духом: доки існують документальні пізнавальні проекти (“У пошуках істини”, “Правила життя”, “Паралельний світ”) на СТБ, молоді є де набратися знань.

Доки остаточно не закипів мозок після “Найрозумнішого”, вирішила трохи розслабитися. Тож обрала музичний канал “М1”. Щойно ввімкнула, як вуха заповнив безперервний пісенний потік (добре, що пишу, бо вголос назвати **це** піснями було б соромно): про пластичного хірурга, силіконові мізки й імплантанти з вуст лялькових співачок. Шукала рятунку, переглядаючи кліпи провідних зарубіжних виконавців і деяких українських “зірок” так званого першого ешелону: Ані Лорак, Тіни Кароль, Ірини Білик. Переконалася, що й це справа смаку.

О, почалось молодіжне треш-шоу “Чіпси. Чікси. Лавандос”! Двоє представників підростаючого покоління, ЖенятаТаня (так, я не помилилася, саме таким іменем величають себе обоє ведучих — і хлопець, і дівчина) відверто обговорюють проблеми й інтереси сучасного молодняка. Юних і незакомплексованих цікавлять: секс (у денному ефірі “кекс”), тусовки й гроші. Теми для програм обирають самі глядачі шляхом sms-голосування. Мені “пощастило” переглянути обговорення питання: “Чого тобі не вистачає в кексі?” Величезних зусиль коштувала боротьба з бажанням перемкнути канал, коли слухала безглузді коментарі ведучих, перенасичені сленговими словами на кшталт “блін”, “фігня”, “кумарить”, а також розповіді про відвідування туалету з усіма пікантними й недоречними подробицями.

Порадували дві рубрики: у першій зі звичайної шкільної форми дизайнер створює стильну і гарну річ (відразу ж спробувала зі своїм діловим костюмом); у другій “Active Time” ідеться про сучасні захоплення молоді: екстремальні види спорту й відпочинку (про деякі з них чула вперше).

Після другого перегляду цієї телепрограми до мого лексикону непомітно проникли слова “кльово”, “чувак”, “батва”. Якби вчасно не припинила цього досліду, то в моєму щоденнику, крім цих слів та ще трьох десятків похідних, ви навряд чи прочитали б щось розумне.

Наступна програма, що привернула мою увагу, — “Jeen Time” на Новому каналі. Хоч це, швидше, хвилинні підводки до молодіжних серіалів “Ханна Монтана” і “Друзі”. Серіалів не чіпатиму, бо з їх розмаїттям мені місця не вистачить, щоб усе охарактеризувати.

Ведуча програми Даша Коломієць легко позиціонує подання матеріалу: ти щойно прийшов зі школи чи університету, тож розслабся, з’їж смачненьке, подивись легенький серіальчик. Весело й цікаво!

Доки з “Jeen Time” згадувала шкільні роки, настав вечір. І тут майже з усіх телеканалів симпатичні дівчата і хлопці навперебій почали запрошувати пограти у вікторини: “Грошовий дощ” (ICTV), “Грошові хвилини” (ТРК “Україна”), “Телешанс” (“Київ”).

Удень я всіляко намагалася уникати цих програм, та вночі від них нікуди подітись. Почала закрадатися думка: “Людоньки, рятуйте! Невже землю атакували клони?!” Ведучі тараторять про купу грошей, які ви можете виграти, відгадавши слово чи зображення на картинці. І коли спостерігаєш, як уся країна протягом години безрезультатно намагається скласти слово з чотирьох літер, починаєш сумніватися щодо інтелектуального розвитку населення.

Щоб виправити ситуацію, я, не замислюючись, набрала номер, передчуваючи, що стану багатшою на тисячу гривень. Дзвонила, доки виявила, що мій телефонний рахунок “збіднів” на тридцять гривень. Солоденькі Саші й Васі насаджують нам лохотрони, на які ми з задоволенням “ведемося”. Засмучена, натрапила на ще безглуздіші програми, які пропонують дізнатися про майбутнє: “Знаки долі” (“Тоніс”), “Дізнайся про своє майбутнє” (ТЕТ). Тут я вирішила не ризикувати і заощадити гроші на мобільному.

ДЕНЬ ДРУГИЙ. НЕ ВСЕ ЩЕ ВТРАЧЕНО...

На мою думку, програма “Індиго” на Першому Національному — найкращий приклад молодіжної передачі. Природно дотепні ведучі (Аліна Сугоняко), цікаві сюжети про навчання, захоплення й відпочинок молоді, конкурси. Переглянувши один випуск, вирішила обов’язково відвідати виставку котів, зайнятися садівництвом і відіслати сестрине фото на конкурс випускників. Ця програма нагадала “Молодіжну телевізійну службу”, яку донедавна транслювали на телеканалі “Київ”. Вона була путівником студентства столиці.

Коли дивилася програму “Пазли”, почала розмовляти вголос. Поясню: у студії збираються дівчата, на їхній розсуд подають два сюжети про різних хлопців, після чого дівоча аудиторія обирає цікавішого, на їхню думку, юнака. Так-от: я так захопилася, що почала сама собі доводити, чому мені більше імпонує хлопець-лірик, ніж панк.

Увечері дивилася “Comedy Club”. Для мене майже всі гумористичні програми такого типу мало чим різняться: “Сміх без правил” (ТЕТ), “Бійцівський клуб” (К1), “Бла-бла-шоу” (ТЕТ) — хіба що учасниками-гумористами, рівнем брутальності та кількістю жартів “нижче пояса”.

У цій когорті гумористичних програм осібно завжди існував “КВК”. Ось де обдарованій молоді можна розвернутися! Це справді заряд креативу, неабияке почуття гумору, кмітливість.

Крім “КВК”, показати свої здібності й досягти популярності можна завдяки проектам “Фабрика зірок” (Новий канал), “Танцюють всі!” та “Україна має талант!” (СТБ), “Караоке на майдані” (“1+1”), “Битва екстрасенсів — діти” (СТБ), “Хіт-готов” (М1).

[illegible]ритичний

[illegible]ись “Дом-2” на телеканалі [illegible]ркувала, чому Сергій поки[illegible]ночас зустрічалася з Кирилом і Олегом, який за периметром має дружину, яка таємно живе з Оксаною тощо. І всі ці люди на чолі з двома Ксюшами — Собчак і Бородіною — відчайдушно будують кохання на проекті. Мабуть, мені вже час на свіже повітря, бо збагнути, як цей проект існує на телебаченні п’ять років поспіль, дуже важко.

Вирішила не вбивати свого мозку до кінця і ввімкнула канал “сіті”, де почалася програма “Ангели і демони”. Такі передачі про світське життя (“Кулуари” — “Київ”, “Світські хроніки” — “Тоніс”, “Дивись” — ТЕТ, “Світське життя” — “1+1”, “Козирний people” М1; “Ексклюзив”, “Шоуманія”, “Зіркові драми” — Новий; “Козирне життя”, “Ти не повіриш!” — ICTV) теж можна зарахувати до молодіжних. Адже життя багатих, знаменитих і успішних завжди вабить. Хто ж не хоче входити до числа так званих “селебрітіс” — жити у світлі софітів, відбиватися від папарацці, роздавати автографи? Вам це байдуже?! Як казав Станіславський, “Не вірю!” Нічого поганого немає в тому, що ви хочете досягти висот у житті. Головне — не втратити людського обличчя й моральних засад, як трапилося з деякими учасниками цих гламурних програм.

Спостерігаючи за мандрами Каті Осадчої (ведучої програми “Світське життя” на каналі “1+1”), я, не вилазячи з ліжка, побувала в Парижі на модному показі Пако Рабана і на відкритті гламурного ресторану в Києві. І незчулася, як закінчився мій триденний дослід.

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

Такий телевізійний марафон не минув даремно. Ось до чого я додумалася: в економіці є закон, що попит формує пропозицію. Тож якщо ми, молоде покоління, “фільтруватимемо” те, що дивимося, то матимемо змогу самі формувати в нашій телекухні таке меню, від якого не нудитиме. Зізнаюся, з метафорами трохи переборщила. Але, думаю, суть зрозуміла.

А що ж було згодом? Після добровільного триденного ув’язнення швиденько подзвонила подрузі й напросилася в гості. І як ви думаєте, чим ми займалися? Не повірите! Дивилися шоу “Україна має талант!” і жваво обговорювали учасників. Тож хочемо того чи ні, телебачення надійно увійшло в наше повсякденне життя.

Лишається додати: “Приємного перегляду!”

Ольга Сологуб народилася 9 вересня 1988 року в місті Мала Виска Кіровоградської області.

Цього літа закінчила з відзнакою четвертий курс Київського національного університету культури і мистецтв за спеціальністю “Телерадіожурналіст і ведучий програм”.

Має вже й трудову біографію: працювала артисткою балету II категорії в Пластичному театрі на Печерську міста Києва, де грала головну героїню Доротею у виставі “Я — божевільна?!” (постановка Віри Мішньової).

Захоплюється бальними, народними, сучасними, східними танцями.

Зараз — адміністратор у нічному клубі “Максимум”.

Пише публіцистичні статті, вірші, есе, оповідання.

Любить читати, дивитись історичні фільми, збирати інформацію про українські традиції, побут і звичаї.

Редакція “Слова Просвіти” запросила Ольгу Сологуб до співпраці: писати до розділу тижневика “Молода країна” про ті сторони молодіжного життя, які від людей середнього віку чи літніх закриті. Чи завжди люди дорослі справедливі до молоді, нарікаючи на легковажність, легкодухість, легкодумність? Чи й справді так є? Чи легко бути молодим? Чим і як живуть ті, кому від 17 до 25? Про це йтиметься у серії репортажів Ольги Сологуб, віднині — позаштатного кореспондента “Слова Просвіти”.

Увага! Увага! Увага! Планетою шириться загрозлива епідемія. Ні, це не курячий чи свинячий грип!

Вірус може вразити кожного, до групи ризику входять діти й молодь, у яких ще не до кінця сформована психіка та ослаблений імунітет. Джерелом і збудником є звичайнісінький телевізор, а точніше — програми, що транслюють цілодобово.

Симптоми виявити просто: якщо протягом місяця людина не виходить з дому, розвалилася в кріслі перед телевізором з бутербродом в одній руці, а дистанційним пультом в іншій — це сигнал біди. Ще гірше, коли інфікований починає бездумно перемикати канали, сприймаючи слуховими і зоровими рецепторами не лише фільми й передачі, а й безкінечні серіали з повторами й рекламою. Майже безнадійний випадок, коли людина не уявляє існування без “Дому-2” та “Золотої десятки кліпів Михайла Поплавського”.

23 червня 2009 року до швидкої молодіжної допомоги надійшов виклик. Лікування потребував молодик сімнадцяти років. Вірус телеманії вразив його три місяці тому. Всю дорогу, доки його везли у швидкій, хлопець співав пісні з серіалу “Ранєткі” й цікавився у медпрацівників, чи повернеться Альона Водонаєва на “Дом-2”. Лікарям стало зрозуміло: вірус засів дуже глибоко. Тож негайно призначили лікування: прогулянки на свіжому повітрі, книжки, музика, спілкування з рідними і друзями. Головне — якнайдалі від телевізора!

Першого вечора у пацієнта стався нервовий зрив, бо він не дізнався, чи пройшов дует гімнастів “Артван” до фіналу шоу “Україна має талант!” на каналі “СТБ”. Уночі напад повторився: хворий вимагав дати йому телефон, аби дізнатися свій гороскоп. Як виявилось, він був ще й фанатом програми “Дізнайся про своє майбутнє” на каналі ТЕТ. Лікарям вдалося заспокоїти хворого... кубиками з літерами, з яких він складав слова. Ця звичка з’явилася відтоді, як він дивиться грошові вікторини, що транслюють у денному й нічному ефірах. На третій день перебування в лікарні юнак почав спілкуватися. Зі слів “чікси”, “блін”, “пофіг” стало зрозумілим, що хлопець був прихильником трешшоу “Чікси. Чіпси. Лавандос” та “Comedy Club”. Теми, що його цікавили, були лише виявами діагнозу: чи знайшли “Ранєткі” нову барабанщицю; як відбулася презентація нового кліпу Ані Лорак в “Міністерстві прем’єр” на М1; скільки балів поставив Ілья Рєзнік дуетові Зари і Дмитра Пєвцова в шоу “Дві зірки” на телеканалі “Україна”; в якому костюмі давав інтерв’ю ведучий “Шоуманії” Дмитро Коляденко в програмі “Ангели і демони” на каналі “сіті”; чи поїхали Марічка й Антон до Єгипту зі скетч-шоу “Файна Юкрайна”?

Не отримуючи відповідей на ці запитання, пацієнт ставав нервовим і злим. Та потрохи його почали цікавити й інші речі. Щоб відволіктися від постійного бажання дивитися телевізор, юнак взявся за навчання (сесія не за горами!), почав малювати й займатися спортом. Дуже допомогли й зустрічі з друзями. І хвороба відступила. Хлопця почало приваблювати справжнє життя з пригодами, цікавими знайомствами й новими захопленнями. Йому набридло споглядати чуже життя, що цілодобово майорить на блакитному екрані. Тепер, якщо і вмикає телевізор, то для того, щоб подивитися фільм, новини чи пізнавальну передачу. А друзям своїм говорить: “Життя надто коротке, щоб витрачати його на споглядання чужого життя!”

“Щоб час розступився ушир-глибину,
Щоб легко було проростать, мов зерну”.

«БІЖУЧУ МИТЬ БЕРИ В МАЙБУТНІЙ ЧАС...»

На перших мітингах. 1988 р.

Продовження.
Початок на стор. 1

Його “Кора”, що з’явилася через п’ять років після “Нате!”, несла в собі відлуння того напруженого духовного й інтелектуального життя, яким жив у той час молодий поет. Якщо дебютна книжка — це передовсім “стихія жестовості, театральності”, що “органічно поєднується в текстуальних матрицях з публіцистичними виплесками, інтенціями прямого називання” (Олександр Хоменко), що існувало в автора разом із потягом до вглиблення в ціннісно-онтологічні підвалини нації, то вже в “Корі” Мовчан продемонстрував своє небажання вступати в сліди шістдесятників, цілковито відгетьковуючи їхній ефектний “космізм” та запаморочливу пафосність. Йому стає цілковито чужою позірна актуалізація соціальності, яка присутня в творах миготінням етикеток — його соціальність глибоко захована, сказати б, принагідна в буттєвісно важливих розмислах поета.

Біля пам’ятника Т. Шевченку в Києві. 1993 р.

Невідомо, чи це була свідома творча установка надарованого хистом самоспостереження й самоаналізу Мовчана, який міг сам виразно відчути, що, за словами його вдумливого інтерпретатора І. Дзюби, опинився перед загрозою промовляти у вибалаканому вже лідерами шістдесятників просторі, чи це був органічний саморозвиток його таланту, але вже в “Корі”, він ставав тим Мовчаном, якого ми знаємо.

Ось Мовчан періоду “Кори”. Вірш “Пташине імення”:

Опукла спокусливість ліній пливучих
схвильовану плоть за хвилину озвучить;
і ніч насолоди, спожита поволі,
розчиниться в грудях краплинкою солі.
Від лона палкого долоні відлинуть,
заносячись вгору на лет лебединий,
і витнуть в повітрі осягнуті форми,
щоб солод плавкий пережити повторно.
Похмільне вино спучнявіє у жилах,
коли захолоне і спогад відхлине,
і пам’ять твоя, мов блакить спорожніла,
осмеркне, зберігши імення пташине.

Тут маємо саме “мовчанівський” строфічний малюнок, його своєрідну лексичну партитуру, а ще — найголовніше — його пильне взирання в книгу природи, де він читає сокровенний зміст. Присутність людини у світі, не вербальний, а духовний діалог людини й природи, їхній прихований од поверхового погляду взаємозв’язок, взаємовплив, взаємопродовження людини й природи — все це тодішній (та й не тільки тодішній, а й нинішній, збагачений ще й іншими мотивами) Мовчан — поет особливого стереоскопічного погляду на світ.

Це його поетична філософія чи — точніше сказати — натурфілософія.

Уривок із вірша “Єднає нас вода”, написаного 1977 року:

І доповнює ліс твою мову собою,
і вивершує зір висотою настійних дерев.
Не байдужістю, ні, а єднає жадання
любов’ю
із твоїми вустами вуста щиромовних
джерел.
Очі в очі — і нуриться зір у безодню,
і від подиху хвилиться вглиб
віддзеркалена мить,
і корінням тоненьким вода у тобі
проростає сьогодні,
аби замкнуту кров з вічним плином своїм
сполучить.

Здавалося б, парадоксальна ситуація. Знаючи весь той огром специфічної лектури, який освоїв Мовчан, розумієш, що він — один із “найкнижніших” наших поетів. (І це, зрештою, легко проілюструвати багатьма інтелектуальними реаліями, асоціаціями й алюзіями в його творах). І в той же час він принципово, полемічно “заземлений” поет, інколи спрозаїзований, геть байдужий до традиційних поетизмів.

Можна тільки гадати: Мовчан знайшов свій стиль інтуїтивно чи свідомо обрав і виробив його, як, скажімо, Поль Валері. В кожнім разі, читаючи підряд його вірші різних років, помічаєш, як наполегливо й послідовно він “обважнював” слово, згромаджуючи в ньому гуркіт чи глухий гул приголосних, як, здається, домежно навантажував його густою метафорикою.

При цій нагоді окремо треба сказати про поета й таке. Він з повним правом міг би повторити, стосуючи це до своєї практики, відомі слова Михайла Драй-Хмари про слова “п’янкі, ще повнодзвонні”, “що в глибині бездонній пролежали глухі віки”. У Мовчана це значно більше, ніж колекціонерська пристрасть. Його ставлення до слова — більш аніж професійна адорація. Слово — його релігія. В часи, коли наші ідеологи воювали з так званими петлюрівськими (був реєстр і таких лексем!) словами, із застарілими (як це безапеляційно твердилося в словниках), з діалектними, що їх так безжально виполювали з текстів редактори, коли ці слова зазнавали таких самих суворих репресій, як і люди у відомі часи, Мовчан повертав такі слова в літературу. Думаючи про цей момент його творчої практики, згадуєш відоме Гільвікове: “Я слову усміхаюся, //я люблю, коли це починається...” Це мовби захопливий, по-мистецьки натхненний шаманський ритуал.

У його віршах багато колоритних мовних раритетів, кожен із яких уже сам по собі є поезією, повсюдно звучать і безпосередньо його оригінальні новотвори. Вони справді органічні, на них немає печаті силуваності. Ось деякі з них: “**осмерклі** листки”,”**звістовники** дня”, “гнізда **круглатості**”, “чорної ночі **навалля**”, “**бриньлива** струна”, “корінь **повзко** славсь”, “**саморухливі** хмари”, “**нурлива** глибина”, “цвьохкі, розхильчасті”, “у смуть”, “**відлунки**”, “**непороччя**”, “**нетанність** крижана”, “**пальцятко**”, “**плодоноси**”, “**висльозив**”.

Без такої словотворчості Мовчана в поезії просто не уявити. У цьому серед сучасників важко знайти для нього рівного конкурента, як і важко назвати поета такої самої розмаїтої лексичної партитури. Хіба що згадуються Тичина з його легкокрилими “яблуневоцвітно” чи “вітра вітровіння” та Василь Барка — також невтомний коваль неологізмів.

В’язкий, м’язистий рядок Мовчана, насичений некрикливими алітераціями, вигадливо оркестрований, одразу ж засвідчує в ньому поета дорогоцінного почуття міри (тоді такою популярною в поезії була всяка “піротехніка”, по-снобістськи акцентована віршована техніка; часто вірш складався тільки з поетичної майстерності, за якою зяяла порожнеча); в його віршах, як це властиво в художньому міфі, водночас живуть різні часи, що надає його поезії універсалізму й “космізму”. Тільки цей “космізм”, публіцистично задекларований в інших авторів, у Мовчана органічно присутній у всьому, чого торкається Мовчанове слово: в зелі, в камені, в глині, в стрісі рідної хати, в голосі птаха, в німуванні обрію, в гіркоті попелу, в битті людського серця, в диві людського голосу. (Потім з’являться книжки його есеїстики “Мова — явище космічне” й “Витоки”, що стануть його своєрідними автокоментарями; навряд чи він покладав це собі за мету — там, де він закінчував як поет, він починав як есеїст і публіцист, підхоплюючи сам од себе ідею чи образний мотив; таке злиття в одне Мовчана-поета й Мовчана-есеїста — ще одне свідчення дивовижної цільності його творчої натури).

Сімдесятого року написано його вірш “З глини ліплені”, який видається мені по-своєму етапним у тодішній поезії Мовчана:

Ти маєш можливість ще й раною стать.
І діткнута плоть язиками багать
достойно знесе усі муки високі...
Та поки у камені іскри ще сплять,
хутчій витискай з нього соки,
і мури розкидай, і вежі зруйнуй,
і вилущи зрілу бруківку,
щоб час розступився ушир-глибину,
щоб легко було проростать, мов зерну,
ногами торкнувшись долівки.

Отже, глина і камінь — одні з наріжних образів у його поетичній світобудові, такі самі улюблені в Мовчана образи, як і пам’ять, голос, світло, тиша, дерево, зело, поріг, вікно. Він запитує: чому ж ми, що “з глини постали крізь сита густі// ретельно просіяні тричі;// чому ж ми камінням, немов в забутті,// своє підпираєм величчя?”

І далі:

...Безмежність для зору, та й що межувать?
Трава то приб’є, то відхлине,
і в серці твоєму така неоглядь,
мов стала стоокою глина.
Наохляп душа схарапуджена мчить
на обрій, на обрій, на обрій...
Не кришиться глина на глиняну мить,
і глиняна плоть щонайвищої проби.

За перебігом цього дійства з такою послідовною акцентацією на його реальності — глибокий архетипний зміст, конденсація якого тут справді надзвичайно висока. До речі, в час написання “З глини ліплені” Мовчан підготував до друку збірку “Зелені знаки трави”, що була “зарізана” саме з ідейних мотивів — аж надто підозрілим був для редакторів, цензорів та ідеологічних наглядачів цей Мовчан, у якого “одна травина стримить на півсвіту” (цю обурену фразу в ті часи я виписав з одного редвисновку на Мовчанів рукопис). Замість писати про новобудови комунізму, колгоспи, радгоспи й заводи все щось таке підозріле мудрує, що важко вчитати, щоб упіймати його — як злодія! — за руку: крамола. Добре пам’ятаю, що Мовчан був дуже небажаним автором у “Літературній Україні”. Я працював тоді в ній завідувачем відділу критики, все це відбувалося на моїх очах. Тодішній заступник редактора, який починав свій день із візиту до ЦК партії, називав Мовчана марґіналом з ідейних манівців. Ми підозрювали, що таке формулювання він виніс із керівних партійних кабінетів.

Сам поет, обертаючись поглядом пам’яті в ті роки, писав, що тоді “треба було шукати-підбирати відповідну мову, аби не збитися на фальшиві оптимістичні декламації, на піонерську риторику. І... витворювалась метамова. Метафора ставала багатоповерховою, зміст заховувався за лаштунками тропів, вірш ускладнювався, важчав... А тим часом тодішні редактори вимагали простоти і рахували, скільки разів повторювалося слово “печаль”, а “чорне” змінювали на “біле”, “зажуру” на “радість”, “ніч” на “день” і т. ін. Вимагався оптимізм”. А оптимізму в Мовчана, як і в деяких інших поетів, не було. Й епоха їм подарувати його не могла. Швидше — навпаки.

Пошукаймо в уже згадуваному вірші “З глини ліплені...” бодай натяк на оптимізм чи на те, чого чекали владці від державних письменників. Нічого такого немає. Натомість — символічне дійство, яке кожен може прочитувати по-своєму:

Та камінь раптово упав з висоти,
прошився вогонь у воді, мов гадюка;
ти болість відчув, роздвоїлись світи,
і кришиться все, що не візьмеш у руки.
Та каменя взяв, він зростав на очах,
щохвилі опуклював
міццю долоні
і кожним кристалом
уголос кричав:
— Я — камінь, я — камінь
з небесного лона.

Впевнена хода демократії. 1992 р.

Людина і час, вічність, рутинність, яка падає на людське життя, перетворюючи все на прах, на безслідність, на ніщоту (один із часто вживаних у Мовчана його словотворів) — такі апокаліптичні видива спалахують у віршах Мовчана.

Звичайно ж, екзистенційний розпач Мовчана, його відчаї, тривоги були явно не в унісон “атакуючим ритмам” тодішньої поезії. А ще ж його демонстративне небажання змиритися з тодішньою іє-

рархією літературних чеснот; упродовж усіх тих років він не зрадив своєму нонконформізму. Не на одному пленумі, коли наставала черга після рецитування здобутків говорити про нездорові чи прикрі явища в українській радянській поезії, говорилося про Мовчанову затуманеність змісту, про дивний і надмір зархаїзований, як на глузд та смак цих експертів, Мовчанів словник і загалом про його якесь геть окреме прямування в літературі, в якому він зовсім ігнорує загальні тенденції та традиції.

Звичайно ж, ці вірші просто випадали тоді з контексту української радянської поезії. (Цитую знову з вірша “З глини ліплені...”):

Я твердь, я міцнота, затула твоя,
підносьмене вище угору,
де отвір огненний у небі зія
і полум’я жбуха прозоре...
Під ноги я камінь важенний поклав,
він ріс, а я меншав щомиті.
Він безліччю ссалець краплини тепла
висмоктував з мене несито.

Автор цікавої післямови до книги Мовчанових поезій, що з’явилася в “Бібліотеці Шевченківського комітету” (Видавничий центр “Просвіта”, 2008), Олександр Хоменко пише про “відгомін барокового “космічного песимізму” в Мовчанових віршах та про те, що саме його можна поіменувати “вітаїстом” у системі культурних координат М. Хвильового та його “ваплітянської” плеяди, однак Мовчанові глибоко чужий отой індустріальний ентузіазм, притаманний тодішнім “вітаїстам”; та й не тільки їм, у цьому з ними успішно змагалися й “новогенераційники”, очолювані ексцентричним “королем футуропрерій” Михайлем Семенком (до речі, ось хто видається Мовчанові органічно далеким і чужим!). “Наступаючи на горло” будь-якому натякові на пафосність (інколи вона видається незнищенним рудиментом української поезії), Мовчан зберігає в собі, мов своєрідну естафету, оту онтологічну, вітаїстичну вглибленість його слова, постійне тримання автором у полі свого зору неоглядний у часі й просторі український космос.

Комуністичні ідеологи вимагали від радянських письменників народності. Чи так званої народності. Свого варіанту народності. “Звичайно, це була народність, зрозуміла саме радянському народові, народність з “дерев’яною” мовою покалічених словників, народність з обов’язковим офіціозним оптимізмом та площинною загальнозрозумілістю... Народність, завданням якої було поховати під товщею псевдоетнографізму всі силові лінії національної культури, що єднали її з Європою”, — пише в післямові до “Вибраних творів” Мовчана О. Хоменко, який розглядає поезію Мовчана в руслі вельми актуальних наших проблем. Хоменко не “розтягує” обсервованого на всі боки — Мовчан є справді однією з тих небагатьох постатей, які легко надаються для аналізу саме в цьому руслі, оскільки саме він із його невичерпною енергією естетичного протистояння всім деструктивним процесам, які визначали державну політику в галузі літератури, завжди був тим, ким і наприпочатку.

Його не приручили, а тому й не фаворизували, він не респектабілізувався, не став радянським літературним буржуа. Вірш далекого 1971-го. Періоду, коли ідеологічний терор випалював у літературі все естетично повнокровне.

У попелі білім, в руйновищах білого
царства,
немов погорільці, дерева зчорнілі стоять,
і п’яний іде, по черзі вітається: “Здрастє”, —
частуючи щедро книшами дерева
підряд.
Він дійде до хати, якої давно не існує,
і знайде у попелі синій гартований ніж,
і сині вудела, які позостались від збруї,
вогнем пожолоблений згаслий леміш...

Цей вірш — про подорож ліричного героя попелищем пам’яті. Про те, як звідкись із далеких літ його гукає далекий голос (це, до речі, один із суто “мовчанівських” мотивів). Про те, як крізь цвинтарне небуття долинає до героя його ім’я і звідкись із глибини прожитого напливає ранкове вікно, “і світло лежить на долівці, немов полотно”. Одне слово, це ява того, що, мовлячи словами Лесі Українки, “в серці не вмирає”. Того, що тримає на світі українську людину в її духовних координатах.

Далекий голос, що назвав ліричного героя на ім’я, у вірші напливає мовби з якогось марення, з напів’яви чи й зі сну. Але автор скоригує читацьке сприйняття й виходить за цю психологічну подробицю. Говорить про особисте, суб’єктивне і про соціальне (це загалом нечасто буває в Мовчана, який відгетьковує соціальну емпірику й дидактику чи моралізування — він поет іншого складу і ладу), говорить і про об’єктивне — те, що було вписане в долю “під знаком колгоспу”:

Е ні, не наснилось... Неначе отрута,
заплакалось ймення у вуха крізь сон,
і власне життя вже здавалось почутим,
і тиша була, як тугий виногрон...
Чому ж я тремчу перед смугою світла,
і штору рухливу відсунуть боюсь,
мов протяг холодний, що дме з того світу,
ввійшов був у тебе і кров’ю загуск...
І світло спинилось в дорозі до тебе:
бліде, полотняне — на клапті хоч ріж,
і сонце застряло у попелі неба,
як в пам’яті сонній: колгосп і леміш...

Любов Голота і Павло Мовчан на дебюті Оксани Чубачівни (перша ліворуч). Магазин “Поезія”. 1985 р.

Квіти від українців Сахаліну. 1983 р.

Читання “Вибраних поезій” — це можливість охопити поглядом особливості чи не всієї творчої біографії Павла Мовчана, зрозуміти те, що видається її найголовнішими прикметами й домінантами. Цікаво, що від часу “Кори” Мовчанова естетика й поетика не зазнали якихось разючих змін. Він міг нарощувати мисленнєве навантаження у віршах, міг обважнювати рядок, міг раптово зблиснути імпресіоністичною яскравістю (“Твереза ясність літнього малюнка// на холод вказує і нетужавість дня...”. “Подвійний образ птиці на воді// вколихував настояну тривогу...”, “Світло на землю ллється без стриму,// Божа поймає світ благодать...”, “Хвилею небо схитнулось,// східності хмари збігали униз...”, “Хвилю тепла перемацує птиця,// лінію дня вимальовує птиця...”), де ставав незвично прозорим і світлим, навіть — аж безтривожним, однак домінують усе ті ж мотиви тривоги, безкомпромісні запитання до себе, до часу, до пам’яті; й знову йдуть обважнілі, тужаві, налиті прихованою енергією мислі рядки (“Ти — спогад сам собі і нагад про майбутнє.// Знайшов ти жилу світла у надрах родових...”, “Ця тиша, — наче плач дитячий серед ночі:// спалахує, горить, підчорнена вогнем...”, “О свято снігів всевидющих, дзеркальних,// глухих, сповивальних, твердих і сипких...”, “Наповнився сумир’ям, стлумивши жадання,// побачив крізь полум’я обрій востаннє...”, “Так широко й довільно ще не було ніколи:// заради себе тишу творило житнє поле...”, “То бите скло блищить на вербах, медом митих,// і намистини світла стікають з павутин...”). Мовчан зумисне руйнує евфонію, він — не пісенний, не грайливий; його Пегас — важкокопитий, як у Бажана, Маланюка чи Ольжича. Мовчан згруповує в рядку якнайбільше приголосних, щоб не було такого звичного в нашому віршарстві дзенькоту й бренькоту. Якщо його вірші й називати музикою, то це дуже похмура музика — на взір “Золота Рейна” чи “Загибелі богів” Ріхарда Вагнера. Якщо ж це живопис, то Гойя, Ієронім Босх чи Сальвадор Далі.

Оця похмурість, оця тривога нестерпні й для самого ліричного персонажа, він прагне втекти від них, прагне переконати себе, що насправді все зовсім не так, як йому здається. Насправді є підстави звеселитися й насолоджуватися життям. Ось у вірші “Рудименти пам’яті” він каже:

Підстав аж забагато, щоб радіть:
сріблястий берег, муром небо-море...

Але, мовлячи словами Олекси Влизька, “хотів летіть — і вкляк на комі”:

та в сплесках хвиль печальну чую мідь
і бачу попіл на вітрах прозорих...

Цей внутрішній зір — сильніший за нього, він мучиться таким непрошеним для себе хистом — бачити те, чого не бачать інші. Для інших — сріблястий берег, море, блакить, заворожливі сплески хвиль; для нього ж — на столі труна і “в причілок стука птаха-віщівниця...” — усе це випливає з його спрозореної пам’яті, яку нічим не заглушити.

Навіщо зосередженість зіниць,
і пам’ять ця чіпка тобі навіщо?
Заплющиш очі — зразу гурт черниць,
як мул крізь пальці, проступає з тріщин...
Невільник ти, невільник, хоч гадав,
хоч думав, що забув усі скорботи,
та про журу нагадує вода,
що сіллю тонко осідає в роті...
Життя твоє, затруєне колись,
очиститись не може і подосі.
Стань прямолиць і в себе не дивись;
співає хвиля, чуєш чи голосить...

У нього так багато віршів (чи не кожен другий-третій) із тих, які критики називають програмними. Тих, у яких автор, здається, висловив свій концептуально найважливіший мотив. Те, що ввібрало суть його етики й естетики. Очевидно, таке враження виникає з самого характеру універсальності його поезії. Тут можна довго перелічувати ці вірші (“Імена”, “З глини ліплені...”, “Питання”, “Пам’ять роду”, “Перетинаючи Сирію”, поема “Потоп”...) А з-поміж них “Сторінки одного поля” — мовби подорож через століття вкраїнської історії. (Нагадую, що Мовчан — не розповідний поет, він не переказує, не інформує; він переживає і змушує переживати).

Пронизлива земля, роздряпана, як рана,
на кожен штик лопати розпачливо
кричить:
гортаю поле я, бо прагну переглянуть,
ким писане і як окличне слово “жить!”
До кістя докопавсь, до черепків кривавих,
до золотих пластин, до трухлого меча,
до каменя, яким убитий був ще Авель, —
неначе отвір вглиб — чорніє він в очах...

Це читання української чорноземлі, подорож історією цивілізації загалом і біографією нашого народу зокрема. Мовчан, не відмовляючись від своєї звичної наратії, підказує читачеві безпосередньо прямо ті складні для передавання в поезії речі, які записано в українській книзі буття.

Закінчення на стор. 10

Полеміка у Верховній Раді. 1998 р.

“Мова була багатою, смачною, свіжою, здоровою, вона іскрилася, струменіла живими потоками”.

ЗАПРОШУЄМО ДО ПОЛЕМІКИ

УНАДИВСЯ ЖУРАВЕЛЬ ДО БАБИНИХ КОНОПЕЛЬ

Що таке жива ужиткова мова: літературно-книжна чи суржик?

Василь ТРУБАЙ,
с. Халеп’я Київської обл.

Знаю, що торкаюся теми надзвичайно болючої й, оприлюднюючи свої думки щодо живої української мови, яку більшість мовознавців уперто обзивають суржиком (бо суржик, на моє переконання, — це трохи інше, ніж те, про що йтиметися далі), я свідомий того, що накличу на свою голову “прокляття” ученых-лінгвістів, але треба ж комусь сказати й про це.

Боляче спостерігати, як, попри голосну, безкінечну й пустопорожню балаканину про наймилозвучнішу в світі калинову і солов’їну українську мову, вона вперто, невпинно і невідворотно витісняється з усіх сфер життя, починаючи від вулиць, магазинів, навчальних закладів, спорту, медицини, газет і телебачення, і закінчуючи науковими інститутами, комп’ютерами, високими технологіями... Та що там говорити про високі технології, коли люди в селах — а село, як відомо, споконвіку було форпостом мови, її хранителем і джерелом — навіть молодь сьогодні стала соромитися розмовляти українською, бо вимовивши слово “поняв” чи “нада”, негайно будеш звинувачений у суржикізації й осміяний професорами-мовниками. Чи не є це однією з причин відмирання живої вжиткової української мови і заміна її московським діалектом? Кажу живої, бо казенна, офіційна, літературно-книжна ще існує, але чи довгий її вік? Коли люди перестають послуговуватися рідною мовою в побуті, то жодними заходами її не збережеш: доля такої мови невтішна.

У нашу свідомість навіки вселився комплекс меншовартості, й під його тиском навіть провідні українські мовознавці багато з того, що є нашим, стародавнім, рідним, швидко і бездумно зараховують до суржику, до кальки з російської й піддають ганьбленню. Наприклад, слово “родителі”. Глибинне наше українське слово, що вказує на батька й матір, які тебе породили, з чиєїсь забаганки обізвали “русизмом” (правильніше було б називати “росіянізмом”, на що наголошував ще Іван Франко) і геть викорінили з літературної мови. Як, до речі, й слово “врем’я”, хоч воно й внесене до словників. Тож і витісняється поволі з розмовної мови всеохоплююче “лихе врем’я” “лихою годиною”, і замість “родителі” мусимо казати “батьки”, ніби народжені ми двома батьками, а не батьком і матір’ю...

Чому ми так боїмося того русизму (читай росіянізму), тієї кальки з російської? Нехай росіяни бояться кальки з української, бо переважна більшість слів у їхній мові таки наша, українська, чи староруська (що теж українська, бо поцупив у нас Петро І триста років тому назву “Русь”), чи ще далі — трипільська. Ми ж чудово знаємо, що нам десятки тисяч років, а їм хіба що тисяча. То хто кого повинен боятися?

Але боронь Боже, щоб хтось подумав, що пишу це на захист суржику. Я його так само ненавиджу, як і всі інші, хто почувається українцем. Просто хочеться, щоб ми хоч у цьому питанні перебороли в собі оту вкорінену меншовартість і замість оборонної, пасивної мовної політики зайняли агресивну, замість вічного оплакування та постійних заклинань, що наша мова найкраща, перейшли нарешті у наступ і забрали рідні, ключові слова, які подарували іншим мовам. Бо якщо ми й надалі смиренно віддаватимемо всі мовні перлини росіянам чи комусь іншому (загляньте в старі, та й новіші теж, етимологічні словники української мови — таке враження, ніби ми — наймолодша нація у світі, майже всі слова, якими користуємося, виявляється, запозичені нами якщо не в Росії, то у Франції, якщо не в Німеччині, то в Польщі), то скоро залишаться українці зі своєю мовою, як із обпатраною куркою. Росіяни ж, наприклад, спокійнісінько випатрують усе, що, на їхню думку, корисне й вигідне, і ніхто навіть не подумає заїкнутися, що це калька з української.

Читаю якось у “Сільських вістях” статтю вчителя, який радить новоутвореній нашій державі взяти на озброєння чисту українську літературну мову, “відпрацьовану до досконалості і відшліфовану до блиску науковцями-філологами, редакторами, письменниками і партійним контролем”. Чи не правда, виникає сумнів: натомість, щоб узяти за основу живу народну мову, нам рекомендують відшліфувати її до блиску науковцями, зрафінувати, вихолостити, обрізати животворні джерела... Ті люди, які колись творили мову, і які, до речі, її творять і тепер, не мали ніякої філологічної освіти, не знали ніяких лінгвістичних правил, вони просто жили і спілкувалися справжньою, народною, прабатьківською мовою, іноді всмоктували іншомовні слова, вивіряли їх і залишали, якщо ті відповідали потребам, іноді винаходили нові або надавали інших значень та відтінків уже відомим, і від цього мова була багатою, смачною, свіжою, здоровою, вона іскрилася, струменіла живими потоками. Мову не можна прокип’ятити й тримати законсервованою в трилітровій банці. Вона там скисне. Мова — ріка, вона тече, куди їй заманеться, а якщо на її шляху вчені споруджують греблі, знищують джерела чи намагаються спрямувати в інше русло, вона або затхнеться в болоті, або ж прорве ті греблі.

Нині, на жаль, у нас немає ніякої державної мовної політики — лише істеричні крики “рятуйте!” або зачумлене самозомбування: “наша мова калинова!” Ми вже до того заговорили цю тему, що вона не викликає в людей жодної реакції. І чомусь завжди шпетимо народ: він, мовляв, не хоче вивчати гарну, чисту українську мову. І чомусь завжди ставимо на протилежні береги літературну мову й мову народу, живу, побутову так, нібито це якісь ворогуючі сторони. І чомусь завжди намагаємося “підтягнути” простий люд до мови “правильної”. А хто сказав, що вона така вже правильна, ота, затверджена в кабінетах і вписана в словники? Людей ніхто і ніколи не змусить говорити прокип’яченою мовою, і що більше ми будемо їх силувати це робити, то більше їх буде відрікатися від неї. Процес мовотворення має бути зворотнім: не вчити народ, а вчитися в нього, не нав’язувати людям відібрані, висушені й передерті на жорнах мовних інститутів слова й звороти, відкидаючи все, що не проходить через псевдонаукове решето, а прислухатися до простих людей-мовотворців і не боятися узаконювати, затверджувати, вносити у словники ту мову, якою споконвіку балакали, балакають і балакатимуть наші люди!

Бо люди кажуть — “нада”. “Мені нада сходити до лавки”. Оце “нада” та ще десятокдругий подібних слів викликають у наших редакторів та учених-мовознавців буквально лихоманку, тіпаницю, червоний висип на всьому тілі. І як же ж вони тільки не обзивають ті бідні слова — і покручами, і суржиком, і мовним сміттям, і найголовнішим звинуваченням — русизмом, калькою з російської... “Калька з російської” — це як вирок сумнозвісної “трійки”, після нього — розстріл!

А люди кажуть “нада!” І нехай вибачать мені всі редактори разом з професорами взяті, але росіяни не говорять “принадлива дівчина”. Немає в них такого вислову. А принадлива вона чому? Бо вона мені нада! У російській мові немає слова “принада”. А українці нею принаджують рибу, бо вона рибі нада. Росіяни не мають таких слів, як “понадився”, “унадився”. А чого, скажіть мені, “унадився журавель до бабиних конопель”? Мабуть, через те-таки, що вони йому дуже нада, ті коноплі! То чиє ж воно, слово “нада”? Російське чи українське? І хто в кого його запозичив?

Чому українська мова має таке слово як “поняття”, чому ми кажемо “понятійний апарат мови”, “я не маю поняття”, “який ти понятливий”, а от від однокореневого і рідного слова “поняв” відрікаємося? Прості селяни не закінчували вищих навчальних закладів, але вони в підсвідомості, десь тією ще далекою генною пам’яттю помнять ці давні, рідні, близькі їм слова. (Так-так, саме “помнять”, а не “пам’ятають”, бо чому ж тоді “пом’янути незлим тихим словом”, “поминки”, “поминальні дні”, а не “пам’ятнути”, “пам’яталки”, “пам’ятальні дні”).

Чому заперечуємо слово “криша”? Чого німецьке “дах” нам стало ріднішим, аніж рідна “криша”? Чому похідні, однокореневі від нього: “крити”, “покрівля”, “покровитель”, “кревний”, “кришка”, “накришка”, “покрова” — це українські слова, а “криша” — калька з російської? Для чого намагаємося заштовхати мову в прокрустове ложе, постійно відтинаючи то голову, то ноги, бо вона в нього не влазить? Навіщо обрізаємо ті пагінці, які роблять її гнучкою, барвистою, розкішною? Усі ці слова від одного кореня — “кров”. Криша — це споруда, під якою збиралися, жили люди рідні по крові, кревні люди, родичі. То чому наша мова не може мати і “криші”, й “даху”, якщо вже таким рідним нам став “дах”? “У хаті протікає дах”, але “Зібралися під рідною кришею”. Чому не вживати і “час”, і “година”, і “врем’я”? “У ті далекі времена”, “котра година?”, “вранішній час”. Хіба мова від цього щось втратить? Думаю, тільки надбає!

Або ще ось: нехай спробує студент якогось ВНЗ (та й загалом будь-який учень будь-якої школи) написати: “Пожар забрав увесь урожай”, або “Ми оба ходили купатися”, або “У небі летить самольот”, або “Я вчора їздив у город”, — учитель, якщо він ревний блюститель чистоти мови, зразу ж виправить “пожар” на “пожежу”, “самольот” — на “літак”, “оба” — на “обидва”, “город” — на “місто”. А якщо ти доказуватимеш (так-так, саме доказуватимеш, бо можна казати, а можна ще й доказувати, але в українській мові існує ще й слово “доводити” і його теж вживають у цьому контексті), що Франко писав: “Чом твої очі сяють тим жаром, що то запалює серце пожаром”, чи що Малишко спокійно вживав у поезії “самольоти”, чи що у Павличка: “Оба на полотні, в душі моїй оба”, чи що Сковорода казав: “всякому городу нрав і права”, і що город — це не що інше, як обгороджена територія, її обгородили, через те вона й “город” — то тобі учитель-пуританин-блюститель відповість, що то ж Франко, то ж Малишко, то ж Павличко і то ж Сковорода, а то — ти. І все. І то будуть його найсерйозніші й найпереконливіші аргументи.

А ще виявляється, в українській мові немає слова “красити”. Хлопець каже: “Я вчора покрасив ворота”. Хлопцеві має бути соромно, бо він сказав суржиком. Хлопцеві й справді стає стидно, коли йому про це говорять межиочі, й тоді він посилає цю мову далеко і каже: “Я вчєра красіл варота”. І нормальнісінько! І тоді виступаємо з високих трибун і товчемо цього бідного хлопчака, що він не любить і не поважає солов’їної мови. А нехай спробують орнітологи-співознавці заборонити солов’ю співати хоч одне коліно! То чому, скажіть, не вернути в українську мову слово “красити”? Щоправда, воно там існує і без дозволу, як і всі інші вищенаведені слова, але чому їх не узаконити? Чого українці мають вживати чуже “фарбувати” і відмовитися від рідного “красити”? Нехай залишаються як синоніми оба — і “фарбувати”, і “красити”. Красити — це ж робити красивим, красним, прикрашати. Хіба ж це чужі слова? І як же тоді бути українцям зі своїми споконвічними, як світ, крашанками?

А як ви дивитеся на те, що в українській мові є слово “тоскно”, а “тоски” немає. Ми без застережень можемо писати, що на душі в людини тоскно, цебто сумно, тужно, тужливо, але спробуйте написати, що на вас напала смертельна тоска. Заб’ють, як мамонта! “Тоска” — це росіянізм. Тож і нападає на людей тоска від такого вченого погляду на українську мову.

Бачу, наприклад, логіку в тому, що коли в мові є слова “стояти”, “стійло”, “стоянка”, то є й “поставити”. “Постав на стіл кухля”. Тоді чому: “ложе”, “лягати”, “лежбище”, “ліжко”, але — “поклади”? Де логіка? Може, з наукової точки зору вчені й доведуть, що таки треба говорити “поклади”, а не “положи”, але тітка все одно казатиме: “Положи на стіл хлібину і хай там лежить”. І ви думаєте тітку переучувати? Її доводи логічніші, правдивіші, простіші. Вона відчуває мову серцем, а не розумом. У неї в крові живуть прадідівські мовні гени. То, може, таки повчитися в тітки, а не вчити її?

А “цеп”? “Оцепеніти” — можна, а “цеп” — зась!

Так само — “потом”. “Два тижні стояла спека, а потому прийшла прохолода” — це вживати дозволяється. Але, Боже збав від “потом”.

І так далі, і так далі...

Мова не може бути половинчатою, обрізаною, вона тоді ущербна, неповноцінна, якщо має однокореневі похідні від якогось основного слова, а саме слово заперечує, то тут щось не так, то тут хтось походив, потоптався, підстриг, вихолостив... А для чого? А просто, щоб відрізнятися від російської, аби не бути схожим на сусідів.

Але ж не можна відрікатися від свого лише тому, що його вживають інші. Це безглуздо. Це те саме, що відректися від нашої прадавньої язичницької сварги лише тому, що нею, колись трансформованою в свастику, покористувався Гітлер. Ми заходжуємося видумувати якийсь “дрототяг” замість “ліфта”, “гелікоптер” замість “вертольота”, “пилосмок” замість “пилососа” (тоді вже і “смоктавка” замість “соски”), аби лише воно не було схоже на російське, хоч воно і не російське теж, але ж там так кажуть, а тому ми повинні якось інакше. Одне слово: “Нехай гірше, аби інше”. Та Господь із ним, ніхто ж не заперечує, хай би були і “пилосмоки” з “гелікоптерами”, але ж дайте жити і “пилососу” з “вертольотом”. То ні, “русизми” — знищити! І це як пошесть якась, як мода. Вельми шанований мною Святослав Караванський, який відродив і відроджує безліч давно призабутих українських слів і постійно шпетить нас за занедбаний український правопис, і якого аж ніяк не можна запідозрити в “рафінуванні” мови, і той зловився на цей гачок — замість слова “подушка” з наголосом на “у”,

Олена Бурковська. “Нескінченність спроб”
Фото з Першого міжнародного фотосалону “Світло й Тінь—2009” надане Василем Пилип’юком

рекомендує нам наголошувати його на першому складі, на “о”, мотивуючи це тим, що так кажуть на Полтавщині. Але мені здається, що пан Святослав лукавить, головна причина, знову ж таки — аби не так, як у Росії. Бо де ж тоді логіка, адже подушка, це те, що ми ложимо “под ушко”, а що таке “подушка” з наголошеним “о”?

Ви думаєте, ця біда почалася недавно? Гай-гай! У нас завжди крали мову, перекручували її, оббріхували, ми завжди втрачали свої золоті слова і ніколи не боролися за них, не відвойовували в чужинців. Згадайте, що християни та їхні візантійські попи, прийшовши до нас, зробили з нашими відущими мамами — вони їх зробили відьмами, а з волхвів, які чертили, записували знання — чортів, а в наше слово “позорище”, цебто “видовище” (від “зорити”, “видіти”), яким означували наші предки прекрасні купальські гуляння, вклали зміст чогось сороміцького, непристойного. І так далі, і так далі…

Без сумніву, оце видумування всяких мовних викрутасів, аби лише “подалі від Москви”, оця половинчастість, коли три однокореневі слова вживати можна, а четверте чомусь суржик — усе викликає труднощі у користуванні мовою, і це, на мою думку, є одною із причин, чому молодь віддає перевагу російській — там простіше, там не треба хвилюватися, що “кришка” говорити можна, а “криша” — ні, що Кирило Кожум’яка є, а кожаної куртки бути не може, там не треба напружувати мізки, щоб понять, чому робити красивим — це не “красити краскою”, а “фарбувати фарбою”... Тож і обирають російську: хоч і погано, недосконало нею говоритимеш, але принаймні з тебе не сміятимуться і не тикатимуть суржиком.

А процес зросійщення тим часом набирає дедалі більших обертів, наростає лавиноподібно, що, в свою чергу, призводить до зменшення українськомовної літератури, естради, періодики, кіно. І не лише тому, що читати стає нікому, а ще й тому, що письменникові важко братися за роман чи режисеру — за кіно про український спорт, про футболістів наприклад, чи боксерів, які розмовлятимуть українською. Смішний це вигляд матиме, чи не так? Адже знаємо, що весь великий спорт в Україні — російськомовний. Так само ризиковано написати роман про видатного українського хірурга, в якому той розмовлятиме українською. Бо не читатиме ніхто такого роману. Ми ж знаємо, що це брехня — не розмовляє він українською. І не нада нас дурити!

Отож чи не прийшла пора кинути присипляти себе мантрами: “наша мова калинова!”, чи не лучче (“лучче було, лучче було не ходити, лучче було, лучче було не любити...”) шукати якихось радикальних рішень для її утвердження? Можливо, повернення несправедливо “розстріляних” за звинувачення у “русизмі” рідних слів, укладання спеціальних словників нагло забраного, спогаженого, украденого іншими мовами і буде початком зближення чистої літературної мови з мовою народною, що є запорукою її живучості. Їх не так уже й багато, як ми бачимо, тих слів, що викликають оскому в деяких учених та редакторів, ортодоксів калиново-солов’їної, які своєю любов’ю до рідної мови (не беру в лапки “любов’ю”, бо вони й справді її люблять... хоч і дивною любов’ю) підсвідомо наносять їй величезної шкоди. Думається мені, якщо ми повернемо у рідне лоно втрачені слова, то мова наша лише збагатиться. Вона, хоч як банально це звучить — живий організм, і кожне слово — то ті дрібні корінчики, якими живиться велике дерево. Що більше їх буде обрізано, то скоріше воно засохне.

Безперечно, все вищесказане не означає, що мусимо вдаватися до крайнощів і обвішувати те дерево всяким непотребом, закордонними бляшанками, чи тими ж таки справжніми росіянізмами, які стирчать сьогодні повсюди, наче стерня на погано зораному полі. Звісно, що підхід до цього питання має бути виваженим, справді науковим, дослідницьким, аби не навіяти в мову полови.

Колись, ще в середині XIX століття, Григорій Квітка-Основ’яненко писав: “Коли українські молоді письменники змужніють, то вони доведуть, що московська мова є лише дикунською говіркою, порівнюючи її до мови української. Коли вони повитягують з московської мови все українське, то найзапекліший московський шовініст буде змушений визнати жалюгідне убозтво і нижчість московської говірки супроти української мови”.

То чи не прийшла пора нашим письменникам і науковцям нарешті змужніти? Бо коли й далі так покірно роздаровуватимемо найдорожче, коли свідомо чи несвідомо продовжуватимемо рафінувати нашу мову, каструвати її, вихолощувати, звужувати, обезводнювати, то, не доведи Боже, діждемося-таки, що вона й справді висохне на кізяк.

З ІМЕНЕМ ЗОДЧОГО СОБОРУ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ

Олеся КОВАЛЬЧУК,
заслужена вчителька України

“Хто без святинь, у кого душа не заповнена почуттям обов’язку й честі, пам’яті та любові — той здатен на все, ні перед чим не зупиниться. Порожнеча душі — це стан не нейтральний, як декому здається. Вакуум душі — він теж здатен на дію, причому здебільшого руйнівну...” Це — Олесь Гончар. Це він отак озивається до нас зі свого “Берега любові”… Не прислухатися нині на тлі неоцинічного шабашу в царині моралі й культури до тривожних слів невтомного захисника соборів людських душ просто гріх.

Святкового липневого дня, осяяного іменем Івана Хрестителя та щедрим купальським сонцем, у Луцьку відбулася урочиста церемонія з нагоди присвоєння одній із нових його вулиць імені Олеся Гончара. Зійшлося чимало шанувальників творчості визначного майстра слова й громадського діяча, і можна з певністю сказати, що їхню радість поділяли багато людей. Бо ж на Волині Олеся Гончара особливо шанують і люблять. Саме на такому власному відчутті наголошувала і дружина письменника Валентина Гончар, що подолала чималу дорогу, аби вклонитися і громадськості, й владі міста Луцька, за чиєю ініціативою було ухвалено вписати славне ім’я у місцеву топоніміку. Він тут свій, як і в усій Україні, через незрадливу акцентацію на загальнолюдських, національних цінностях, повага до яких закорінена в нашому краї з правіків.

Валентина Данилівна зокрема зізналася, що теплом, отриманим на зустрічі з волинянами в червневі дні далекого вже 1981 року в селі Колодяжному, освяченому духом родини Косачів, вона зігріта й досі. Тож не приїхати не могла.

Газета “Радянська Волинь” (тепер “Волинь нова”) на чолі з тодішнім її головним редактором Полікарпом Шафетою розгорнула акцію “Прочитаймо книгу разом” і розпочала її з присвяти романові Олеся Гончара “Твоя зоря”. Ведуча рубрики, нині заслужений журналіст України Анастасія Філатенко, сама закохана у Гончарове слово, ледве встигала впорядковувати відгуки, а фактично ж розлогі статті читачів. Дивувалася, сама родом із Київщини, тому проникливому розумінню волинянами проблем Великої України 30-х років і навіть перепитувала дописувачів, чи не мають географічно відповідних родових витоків. Ні, таких не знайшлося — давалася взнаки українська єдність, соборність, сув’язь (до речі, одне з улюблених слів Олеся Гончара), органічна поєднаність духом.

І коли вже уклався цілий альбом читацьких матеріалів про “Твою зорю”, завітав на Волинь і сам автор із дружиною. Супроводжувало високого гостя обласне компартійне начальство, уважно пильнуючи, аби не сталося чогось непередбачуваного, аби не перевтомили гостя виступами емоційно налаштовані шанувальники. А він, попри таке піклування, заохочував до спілкування і просив не переривати промовців (вдячно пам’ятаю, що стосувалося це й мене).

У Колодяжному нерідко бувають велелюдні зібрання, однак такого напливу, як тоді, на зустрічі з Олесем Гончарем, потім уже не траплялося.

Та повернімося до події, яка зібрала лучан нині. Відкрив урочисте дійство один зі старійшин української літератури на Волині Петро Мах, якого свого часу взяв під захист Олесь Гончар (Петра цькували через похорон матері за християнським обрядом). Захоплено говорив про значення створеного письменником для формування світогляду міський голова Богдан Шиба, розлого коментував мистецький доробок і громадянську позицію побратима знаний письменник, директор видавництва “Веселка” Ярема Гоян. Глибоко особистісним сприйманням спадщини майстра ділилася з присутніми голова Волинської організації Національної спілки письменників України, поетеса Ніна Горик. Наголошували на важливості події головний редактор “Волині нової” Степан Сачук, директор Волинської обласної наукової бібліотеки ім. Олени Пчілки Людмила Стасюк, книговидавець Дмитро Головенко та інші.

І думалося про роль самої події й про місце Олеся Гончара в духовному світі сучасних школярів, які повинні почуватися адресатами світлого гончарівського послання: “А я напишу Україні, сонцю її і степам”.

Завершили церемонію священнослужителі з Луцького кафедрального Свято-Троїцького собору УПЦ Київського Патріархату спеціальним молебнем біля будинку, на якому прикріплено табличку з написом “Вулиця ім. Олеся Гончара”.

І ось уже покладено квіти, зняли облогу довкола Валентини Данилівни журналісти, і приємно бачити, як щиро дарує вона привезені книжки волинським бібліотекам, мовби не відчуваючи втоми, бо очі світяться молодо, щасливо. Зрозуміло, що випромінюють вони не просто втіху дружини, а насамперед духовної спільниці, помічниці будівничого українського Собору. Адже тільки-но закладено ще один камінь у величну споруду, поставлено ще один заслін руйнівній дії безпам’ятства, безвідповідальності, безчестя.

Валентина Данилівна Гончар під час урочистостей в Луцьку. Виступає міський голова

ПОСТУП «ЗНАКОВОЇ ПОСТАТІ»

Оксана ЧИСТА

Шанувальникам Радіо “Культура” добре відома інформаційно-музична програма “Знакова постать”, яка щоранку о 8:05 лунає у прямому ефірі.

Разом із вечірньою програмою “На перетині думок” вони формують основу радіодня. Програма “Знакова постать” як один із ключових проектів мистецького каналу, започаткована 2003 року. Автор ідеї — віце-президент Національної радіокомпанії України, директор Дирекції мистецьких програм Леонтій Даценко.

У передачах беруть участь діячі української культури, науки, мистецтва, відбувається інтерактивне спілкування зі слухачами. Теми розмови завжди пов’язані з культурними процесами в Україні та світі. Як вважає заступник директора каналу “Культура”, одна з перших ведучих програми “Знакова постать” Неля Даниленко, мета проекту — створення гарного ранкового настрою, збагачення слухачів перлинами української та зарубіжної духовної спадщини, надання можливості спілкування з гостями студії, кожен із яких є знаковою постаттю. Це Євген Сверстюк, Надія Світлична, Микола Горбаль, Євген Пронюк, Юрій Щербак, Кирило Стеценко, Ігор Жук, Тарас Компаніченко, Марія Матіос і багато інших. На моє переконання, знаковими постатями проекту також є постійні ведучі — Любов Голота, Леся Воронина, Галина Дацюк, Наталя Волоткевич, Василь Шандро. Це високопрофесійні журналісти, люди, які талановито виявляють себе у різних сферах української культури.

Якщо Вам небайдужа доля української національної культури, долучіться до відвертої розмови, поставте запитання гостям студії й отримайте заряд позитивних вражень на цілий день!

НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ МАЙСТЕР СЛОВА

12 липня 2009 року гостем студії прямоефірної програми “Знакова постать” на “Українському радіо “Культура” був народний артист України, лауреат Шевченківської премії, кавалер ордена “За заслуги” III ступеня Анатолій Паламаренко. Цього дня Анатолій Несторович відзначив 70-річчя. Головна тема розмови, яку провела журналістка Неля Даниленко, — “Коли зі словом працює майстер”.

Анатолій Паламаренко — визнаний майстер художнього слова. Починав як актор драматичного театру (Хмельницький театр імені Петровського), мав незмінний успіх у глядачів. Із 1962 року Анатолій Паламаренко — артист естради Київської державної філармонії (нині Національна філармонія України). У його виконанні звучать твори Івана Нечуя-Левицького, Миколи Гоголя, Остапа Вишні, Ліни Костенко, Івана Драча, Бориса Олійника, Степана Олійника, Павла Глазового.

Анатолій Паламаренко — неперевершений виконавець творів Тараса Шевченка. Як зазначає артист, він працюватиме з “Кобзарем”, доки житиме, підніматиметься до Шевченка весь час. Так, авторський цикл лекцій професора Анатолія Паламаренка у Національному університеті імені Тараса Шевченка, Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова та Національній музичній академії України імені Петра Чайковського ґрунтується саме на Шевченковому слові. А ще Анатолій Несторович разом із Нелею Даниленко ведуть щоденну передачу “Тарасова доля. День за днем” на хвилях 3 каналу Українського радіо. Цей мегапроект започатковано 14 липня 2008 року. Щодня багатомільйонна аудиторія слухає розповіді про Великого Кобзаря, в основі яких — документи, спогади сучасників. У кожній передачі неодмінно звучать уривки з творів Тараса Шевченка.

Щиро вітаємо Анатолія Несторовича Паламаренка з ювілеєм, зичимо козацького здоров’я, нових творчих звершень.

З ексклюзивним інтерв’ю Героя України А. Н. Паламаренка читачі ознайомляться в наступному числі “СП”.

“Моя мала батьківщина народила видатного діяча сучасності”.

ПРАОТЦІВЩИНА ПАТОНІВ

Оксана ЖУРБА,
смт Нова Ушиця
Хмельницької області

Давно вже немає панів, всемогутніх царів і гетьманів. Напевне, зараз суспільство призабуло про колишній спосіб і стиль життя, звички свого народу, альтернативою стали сучасні технології XXI сторіччя. Тепер людям хочеться почитати цікаві інформаційні газети, глянцеві журнали, нові книжки із інтригуючими сюжетами. Майже кожен п’ятий на планеті знайомий із Інтернетом, що став зручним засобом збереження та передавання інформації. Але, на жаль, майже ніхто вже не згадує часи, коли літочислення фіксували на папері, тексти писали від руки. Хоч ні! Слово “ніхто” тут недоречне. Я віднайшла людину, яка нині — як і двадцять років тому — створює рукописну книгу (“пише літа”) про рідне село, його історію. Це Галина Петрівна Туряк — директор Хребтіївської ЗОШ I—II ступенів, що розташована в Новоушицькому районі Хмельницької області. Я дізналася про неймовірні факти з життя села Хребтієва, яке виокремлюється надзвичайно привабливою природою: мальовничі пагорби та лісисті схили, широкі та щедрі врожаями поля, зелені долини і квітучі сади, бистра річка Дністер, що несе пам’ять про славні часи нашого минулого. Для місцевих селян ця краса вже давно стала майже легендою, а для мене — відкриттям, що дало поштовх і надію на краще, попри те, що від народження живу в провінційному містечку Нова Ушиця на Поділлі.

Павло Семенович Мудрик із дружиною Євгеною

Про що йдеться? Виявляється, що й моя мала батьківщина народила видатного діяча сучасності, який прославив Україну і себе на весь світ, — це чинний президент Національної академії наук України Борис Євгенович Патон та його батько — відомий архітектор Євген Оскарович Патон.

За переказами, сім’ю Патонів переселив російський цар Петро I чи то з Голландії, чи то з Франції. Вихідці з цієї родини були знаними людьми: Петро Іванович Патон — генерал, сенатор Російської імперії; його син Оскар Петрович Патон — російський консул у Ніцці. Оскар Патон мав семеро дітей — п’ятеро синів і дві доньки. Через деякий час він купив землю у подільському селі Хребтієві у місцевого пана Сабанського і збудував прекрасний маєток.

Оскар Петрович сумував за батьківщиною. Він виховував дітей демократично, по-європейськи, строго й інтелігентно, привчав до праці, навчання. Усі діти знали по кілька іноземних мов, в сім’ї розмовляли переважно російською.

Після смерті Оскара Петровича 1909 року цей маєток перейшов у власність молодшого сина Михайла Оскаровича Патона. За переказами, це був надзвичайно добрий, щедрий і привітний пан. Спочатку збудував кам’яну каплицю біля могили свого батька у Хребтієві. За дружину взяв племінницю барона Павла Местмахера Олександру Вікторівну. Але з Местмахером Михайла Оскаровича поєднували не лише родинні зв’язки — разом вони 1908 року заснували ремісничу школу в Новій Ушиці (нині — технікум механізації й сільського господарства), побудували земську лікарню, вкладали кошти в розвиток театру і будівництво доріг. Не шкодував Михайло Патон і коштів для поліпшення життя селян, тому власним коштом побудував у селі школу, брав участь у будівництві храму. Допомагав йому майстер-архітектор Микола Антонович.

“Поміщик Патон полюбив Миколу за “золоті” руки і за знання. Він добре будував панські маєтки, церкви, школи. Поміщик вважав, що Антонович закінчив будівельний інститут, але творчості та зодчества Миколу навчило життя. Він був працьовитий і кмітливий, звичайно, трохи навчався, але вищої освіти не мав. За великі архітекторські здібності й за людяність поміщик Патон виділив Антоновичу в центрі села дві десятини землі для будівництва дому.

Михайло Оскарович також вирішив побудувати школу в Хребтієві для селян. 1833 року напроти будинку Антоновичів з’явилася будівля з великими світлими класами і квартирою для вчителя.

“У селі не було церкви, тому ще 1864 року за участі мешканців було побудовано храм на честь святого Архістратига Михаїла. Для будівництва церкви сім’я Антоновичів виділила зі своєї земельної ділянки 0,25 десятини”, — цитую за рукописною книгою.

“Павло Семенович Мудрик працював у Патонів на квітникарні. Він розповідав, що квітникарню розташували в окремому приміщенні — це була велика і простора зала, але стіни не кам’яні, а скляні (згодом, уже за радянських часів, їх домурували). Там протягом року вирощували екзотичні квіти. Таких, певно, ніде й не було — лише тут. А коли до Патонів приїжджали гості, цих квітів не зрізали — їх викопували й саджали в горщики, потім розставляли біля стін з колонами (такий вигляд мала зала, де приймали гостей)”, — згадує донька Павла Семеновича Марія).

Підвальне приміщення маєтку

Пан, як переказують люди, дуже любив працювати на землі, на пасіці, в саду, був запеклим рибалкою й мисливцем. Чоловік добрий, він щедро платив за роботу селянам, допомагав бідним, особливо багатодітним сім’ям.

“Моєму дідові пан виділив землю біля Дністра. Він не шкодував нічого для селян. Дід потім збудував на тих землях три будинки. На жаль, один із них згорів від удару блискавки. Я ще маленьким був, але пам’ятаю ту пожежу... А решту будинків уже затопив Дністер... Але ж яка пам’ять — сам пан подарував дідові землі за його совісну працю. Так, Патон справді цінував своїх людей”, — уточнює Петро Павлович Мудрик.

У Хребтієві старі й молоді, з розповідей своїх батьків і дідів, щирими словами згадують Михайла Оскаровича: “Пан був дуже милосердною людиною. Часто перед святами приносив подарунки дітям — різні ремені та навіть шапки. А людям, щоб допомогти матеріально, давав солому, дрова, забезпечував хлібом та пашею для худоби.

Пані Олександра не могла проїхати повз дітей, не давши їм цукерок. Вона не виходила з брички та не давала цукерки просто в руки, а цілими жменями кидала їх, а діти вже потім збирали”, — зі слів Семена Мудрика (дід Марії Павлівни, який також працював у маєтку).

Дружина — Олександра Патон — мала медичну освіту. Коли до неї зверталися хворі селяни, вона ніколи нікому не відмовляла. З її ініціативи в Новій Ушиці було обладнано пологовий будинок, який, до речі, частково функціонує і зараз.

Але, на жаль, настали часи, коли панів убивали, їхні землі забирали, майно розкрадали. Прийшла пролетарська революція 1917 року... Патони змушені були виїхати з маєтку й податися до Нової Ушиці, де на них чекав новий будинок на вулиці Старій Поштовій. Сім’я довго вагалася, куди податися: чи до Нової Ушиці, чи до Києва, до рідного брата Михайла Євгена. Але доля вирішила за них сама.

Одразу після переїзду 1919 року, буквально через кілька тижнів, усю сім’ю розстріляли грабіжники. Михайло після тяжких поранень помер у лікарні через чотири дні. Поховали його на кладовищі в Новій Ушиці. Прикро, але мені не вдалося знайти родинного склепу Патонів ні в моєму райцентрі, ні в Хребтієві (результат дій комуністичних вандалів). Правда, після злочину в новому Патонівському домі залишилася живою покоївка Катерина Матірко, яка переїхала разом із паном у Нову Ушицю (тоді їй було 15—16 років). Вона все бачила, але нічим не могла зарадити. Дівчині дивом вдалося врятуватися: доки грабіжники розстрілювали господаря, його дружину, кухаря та секретаря, вона відчинила вікно, але сама сховалась під ліжко. Грабіжники подумали, що Катерина втекла. Однак покоївка настільки тоді злякалася, що втратила зір.

Колонна зала Патонівської оселі

А тим часом палац у Хребтієві залишився порожнім, бо господарі спішно покинули його напризволяще, навіть не забравши фотографій. Деякі свої речі перед від’їздом пан роздавав людям.

“У нього була чудова палиця, з якою Патон майже не розлучався. Спочатку Михайло Оскарович подарував її Антонові Крижевському — це був наш садівник, — згадує Павло Мудрик. Але той згодом передарував палицю мені, мовляв, я спритніший і заслуговую на такий подарунок. Довгі роки ця палиця була зі мною. Але коли вже працював на фермі, її хтось украв. Шкода, бо вона справді була цінною для мене. Ви б лише бачили її! Ручної роботи, різьба по коштовному дереву. Пан розповідав, що привіз її з Франції. Словом, антикваріат”.

“Колишній вигляд панського маєтку добре описано в книжці “Історія села Хребтіїв”, що зберігається в місцевій школі, — продовжує директор школи Галина Павлівна. — У центрі села розташовано маєток з усіма господарськими зручностями. Будинок з панськими покоями і залою для гостей побудований на горі над глибоким яром, на дні якого протікала річка, а тепер дністрові води утворили глибоку затоку. З цього боку, зі сходу, будинок мав два поверхи. У підвальних приміщеннях була виноробка, овочесховище, криниця зі смачною водою, лазня окремо для панів і для селян. Центральний колонний вхід був із заходу, перед ним великий газон круглої форми з різними декоративними кущами й деревами. Навколо вимощена широка алея, якою можна було проїжджати фаетоном, запряженим четвіркою рисаків. І досі проглядається “від брами”, тобто від в’їзду до панського двору з центральної вулиці села рівна, як стріла, обсаджена колись віковічними деревами, дорога, яка впиралася в круглий газон, а крізь дерева та гарно впорядковані кущі й клумби білів колонами і стінами панський будинок. З обох боків будівлі — виходи з дерев’яними терасами. З боку в’їзду будинок був одноповерховим.

Горішній поверх всередині був побудований з великим смаком, з багатьма кімнатами. В лівому крилі розташовувалися кухня, їдальня, спальні з паркетною підлогою, колонами. Праворуч від центрального входу і прямо були, вочевидь, робочий кабінет, бібліотека та інші кімнати для прийому відвідувачів і гостей. З боку села Куражин, тобто від яру (зі сходу) панський будинок був двоповерховий, у формі літери “П”, де поміж його крилами був відкритий балкон-галерея з колонами.

Навколо газону симетрично розташовувалися будівлі для челяді й майстерні, різні комори і спеціально відведена для квітів оранжерея, дві великі комори та стайня для панських коней. Поряд із будинком на кілька десятин розкинувся сад. Михайло Патон сам дбав про нього разом із дружиною”.

З дитинства “ласкавий пан” був привчений до всілякої сільської праці, не цурався роботи, любив точність та охайність. У нього було велике господарство, і праця біля землі приносила йому задоволення. Ось що написано в тій книзі: “Поміщицьке господарство було натуральним, тобто, насамперед, все необхідне для споживання виробляли місцеві жителі, хоч, думається, не могло обійтися без розвитку і торговельних зв’язків. Безпосередньо в панському дворі були пекарня, молочарня, крамниця, а далі дорога перехрещувалась із центральною сільською вулицею і йшла трохи на захід, де через півкілометра розташовувалось поміщицьке хазяйство: кузня, слюсар-

ня, столярня. За маєтком були будинки для спеціалістів, чималий став, а також олійня, млин, тік для молотьби з паровим двигуном та молотаркою. Далі дорога простягалась поміж фермами: стайні, короварні, вівчарні, свинарні, птахоферми... І все це творили роботящі руки селян, будівничі здібності Антоновича і турботливого господаря Михайла Оскаровича Патона”.

Частина будівель панського маєтку збереглася досі, зокрема й головний будинок. У цій садибі за роки радянської влади тривалий час була сільська рада, контора колгоспу, сільський клуб і бібліотека, медичний пункт та інші сільські установи. І доки дім використовували люди, він ще “жив”, а тепер, на превеликий жаль, — гине. Сьогодні це страшна картина — даху майже немає (хоч кілька років тому його перекрили бляхою, що виділив Б. Є. Патон), стіни поцвіли, будинку не видно серед чагарників... Тільки видніється панська стайня, яку свого часу радянські керівники облаштували під магазин. Ще є криничка, але води там вже немає; стоїть також лазня, точніше, те, що від неї залишилось. Усі будівлі розібрали — кожен брав те, що хотів: комусь потрібен камінь, комусь дерево, а комусь грів душу просто сам факт злодійства — приніс додому, може, колись знадобиться.

Землі після загибелі пана перейшли у власність колгоспу “Червоний сад”. Уже за незалежної України селяни хотіли розібрати на паї близько трьох гектарів. Але влада їм відмовила, говорячи, що ці землі — історична пам’ятка Української держави. Але знаючи про цінність будівлі Патона, чому ж влада нічого не зробила для її належного збереження?

Показово і сумно, що зараз ніхто з родини Патонів сюди вже не приїжджає. Лише Борис Євгенович надавав певні кошти на оновлення будівлі, але це не дало помітного результату. Давно вже немає водиці в панській криниці; церкву, побудовану паном разом із місцевим архітектором Миколою Антоновичем, зруйнували ще 1936 року — напередодні великого українського терору. Каплички біля могили Оскара Петровича Патона теж давно немає... І нині ми, на жаль, не можемо віддати належну шану праотцівському роду Патонів.

Складно з’ясувати, хто зараз є власником цих земель. Жителі села розповідають, що їх купував якийсь високопосадовець із Хмельницького, потім землею зацікавився хтось із Києва, але, на жаль, все це, напевно, проводилося з іншою метою, і вона аж ніяк не була пов’язана з відновленням та реставрацією маєтку. Річ у тому, що мальовнича природа та зручне розташування Хребтієва приваблює сюди відпочивальників, адже це екологічно чиста місцевість, незайманий природний ландшафт, тихий, спокійний куточок.

Тут, на Поділлі, зростав Євген Оскарович Патон, рідний брат Михайла Патона — в майбутньому видатний учений, інженер, організатор, творець нових наукових напрямів. Він став одним із найбільш кваліфікованих фахівців у галузі будівництва мостів (створив близько 30 проектів мостів, багато з яких унікальні). Почав розвивати нову галузь техніки — електричне зварювання металів, а його син чудово продовжив справу батька, довівши, що Україна здатна на великі досягнення і має право посісти чільне місце в світовій науці.

...Дивне враження мене супроводжувало із поїздки до патонівських джерел: з одного боку — заїждже німецьке панство демократичного штибу, трударі-європейці на українському Поділлі, що жили селом і для села, як для рідної землі. А що зробили для її сучасної слави нащадки Патонівського роду доби української незалежності?

ІРИНА САРДАРЕВА — УКРАЇНСЬКА ФЕЯ У СОФІЇ

У центрі Софії, столиці Болгарії, є цікаве місце. Називається “Дім Капелюхів”. Тут можна побачити капелюшки на всі смаки і будь-який вік, для найпримхливіших пані та панночок. Власниця салону і головний модельєр — пані Ірина Сардарева — нагадує добру фею з казки про Попелюшку, яка легким помахом чарівної палички перетворює звичайну жінку на принцесу чи королеву. У тісному приміщенні, заповненому найрізноманітнішими головними уборами, направду панує якась казкова атмосфера. Але найцікавіше, що Ірина Сардарева — українка. Окрім головної справи свого життя — моделювання одягу — займається ще й активною громадською роботою: очолює організацію “Мати Україна”, яка об’єднує багатьох українців Болгарії.

Я мала чудову нагоду відвідати “Дім Капелюхів” і поспілкуватися з Іриною Сардаревою. І не лише про моду...

Ірина Сардарева, “Дім Капелюхів”

— Пані Ірино, розкажіть про себе. Де Ви народилися і як потрапили до Болгарії?

— Мої батьки (прізвище батька — Черв’як) тривалий час перебували на засланні в Сибіру. Коли ж повернулися в Україну, оселилися в Києві. Там я і народилася, там минули мої дитячі та юнацькі літа. У Болгарії мешкаю вже тридцять років. Мій чоловік — болгарин, він дуже допомагає мені у моїй нелегкій справі, завжди мене підтримує.

— Як давно існує Ваш салон “Дім Капелюхів”?

— Уже дванадцять років.

— Де Ви проводите свої виставки й покази?

— Покази моїх моделей відбуваються переважно за кордоном — у Парижі, Токіо, в Італії. Болгарія — маленька країна, лише сім мільйонів населення, тому тут дуже важко реалізовувати свої вироби.

— А Україна?

— В Україні також буваю, але рідко. Особливо зараз, у кризовий час, українським жінкам, на жаль, не до капелюшків.

— Помітила, що у Вашому салоні є не лише капелюшки...

— Так, віднедавна я почала займатися ще й жіночим одягом. Зробила вже кілька сезонних колекцій, які також представляла за кордоном — переважно в Японії. Однак пріоритет продовжую надавати головним уборам.

— Як Ви себе рекламуєте?

— Не ганяюся за славою чи розкруткою власного імені. За стільки років роботи я вже встигла себе достатньо зарекомендувати і створити коло постійних клієнток. Головне для мене — аби люди носили одяг, який роблю з великою любов’ю. Усміхнена і щаслива жінка, яка йде вулицею, одягнена у сукню чи капелюшок із мого салону — це для мене найліпша реклама.

Пам’ятник Тарасові Шевченку в Софії

— Пані Ірино, а що спонукало Вас займатися громадською роботою?

— У Софії мешкає дуже багато українців. Серед них є цікаві особистості — художники, музиканти, поети, народні майстри, науковці, бізнесмени. Щоб не загубитися, працюючи кожен поодинці, ми об’єдналися в громаду, яка називається “Мати Україна”. Так легше робити корисні справи задля зміцнення українсько-болгарських історичних і культурних зв’язків.

Коли я навчалася в Києві, пам’ятаю, на заняттях з історії в університеті точилися суперечки, чи Україна має право на власну історію. Врешті-решт вийшов підручник з історії України обсягом... 50 сторінок. На жаль, через ту агресивну радянську пропаганду в більшості болгар ще залишилося спотворене уявлення про Україну. Ми робимо усе можливе, щоб зруйнувати радянські міфи й показати, що насправді українці, як і болгари, — одна з найдавніших націй, яка має унікальні вікові традиції, багату культуру і довгу історію.

— Але ж Ваші капелюшки вимагають так багато часу і сил! Як Ви усе встигаєте?

— Звісно, робота в салоні забирає більшу частину мого часу, адже живу цим, це моє покликання, мій світ, де мені завжди радісно й затишно. На жаль, наша організація збирається не дуже часто. Раніше, коли у мене при салоні була власна невеличка кав’ярня, збиралися там. А тепер — переважно тоді, коли відзначаємо якісь українські свята, вшановуємо пам’ять загиблих під час Голодомору та воєн українців, встановлюємо пам’ятники та пам’ятні знаки, проводимо виставки, творчі вечори. Наша організація дуже тісно співпрацює з Посольством України в Болгарії, яке завжди охоче підтримує наші ініціативи й допомагає проводити заходи.

— А які заходи Ви проводили у Софії нещодавно?

— Зовсім недавно зусиллями української громади та Посольства України у центрі Софії, на площі Відродження, було встановлено надзвичайно вишуканий пам’ятник Тарасові Шевченку скульптора А. Гречанюка.

Також було встановлено меморіальний знак — камінь із написом — на тому місці, де більш як рік мешкала Леся Українка і де написала відому на весь світ “Лісову пісню”. На жаль, будинок, у якому жила українська поетеса, не зберігся.

— Про те, що Леся Українка написала “Лісову пісню” саме у Софії, в Україні майже не знають.

— Ми багато ще не знаємо. Багато нам ще належить відкрити і показати світові.

Після такої світлої розмови з українською болгаркою (до речі, пані Ірина розмовляє болгарською без акценту) я попросила свого болгарського колегу поета Димитра Христова, щоб він провів мене до площі Відродження, де стоїть пам’ятник Кобзареві. Це справжній витвір мистецтва, виконаний і встановлений з непідробною любов’ю і великою шаною до України. Біля пам’ятника ми зустріли вже немолоде подружжя болгар — вони уважно читали написи і з захопленням розглядали образ українського Пророка.

— Чи маєте якийсь стосунок до України? — запитав їх Димитр.

— Ні, — відповів чоловік, — ми — корінні болгари, але дуже любимо Україну і поета Тараса Шевченка.

А коли дізнався, що я — українка, радісно потис мені руку і, зронивши ледве помітну сльозу зворушення, заспівав пісню на слова Кобзаря “Реве та стогне Дніпр широкий” — в оригіналі, українською мовою. І я подумала: чи кожен українець в Україні зміг би так?..

Спілкувалася
Анна БАГРЯНА
Фото автора

СТОЛИЦЯ ГОНЧАРСТВА

Микола ДМИТРЕНКО,
доктор філологічних наук,
письменник;
Світлана ПРУГЛО,
співробітник інформаційної
служби Національного
музею-заповідника українського
гончарства в Опішному
Фото **Миколи ДМИТРЕНКА**

Опішнянський патріарх гончарства Михайло Остряний за роботою

Опішне — старовинне козацьке містечко в Зіньківському районі Полтавської області — один із наймогутніших і найславетніших центрів культурної самобутності українців, усесвітньо відома столиця українського гончарства. Упродовж останніх трьох тисячоліть на цій території інтенсивно розвивалося гончарство. На початку XX століття там працювали близько 1000 гончарів, вироби яких експонували на виставках різних континентів. Опішнянська кераміка — це своєрідний етнічний символ української культури, світовий мистецький бренд.

Саме Опішне стало місцем паломництва істориків й археологів,

Буковинець Іван Гончар

художників і кінематографістів, поетів та етнографів, діячів культури й науки, урядовців. Сюди прагнуть потрапити туристи з усіх куточків України й інших країн. Адже в цьому тихому мальовничому містечку на березі Ворскли розташувався справжній олімп української культури — Національний музей-заповідник українського гончарства. Це унікальний заклад, аналогів якому немає в цілій Європі. Пройдіться його територією: тут щоденно лунають українські пісні, працівники музею зустрічають відвідувачів у національному вбранні. Уздовж алеї розташована дивовижна галерея монументальної скульптури — доробок народних майстрів-гончарів і художників-керамістів з усіх історико-етнографічних реґіонів України. Привертає увагу горно, яке щоранку розпалює гончар, заслужений майстер народної творчості України, лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького Микола Пошивайло. Тут галерея портретів-панно провідних художників-керамістів і гончарів України. Вражає велика колекція мисок з різних реґіонів України, справжній український мисник, на якому представлений різноманітний побутовий посуд.

У жодному іншому гончарному осередку України неможливо знайти стільки фахової керамологічної літератури, як в Опішному: при музеї функціонує Гончарська книгозбірня України — республіканська спеціалізована бібліотека з проблем українського і світового гончарства (майже 100 тисяч одиниць). Тут можна придбати унікальні керамологічні й народознавчі видання єдиного в Україні містечкового наукового видавництва “Українське Народознавство”.

Та найголовніше — побачити самого маестро гончарного мистецтва Миколу Пошивайла за роботою. Адже коли в умілих руках сіра глиняна грудочка, обертаючись на гончарному крузі, через мить набирає форму, відчуваєш випромінення цією людиною особливої енергії творення й аури щастя, мимоволі починаєш вірити в чаклунство.

Із майстром працює малювальниця, яка навчає відвідувачів виводити орнаменти на гончарному виробі. Можна не лише побачити, а й спробувати самому погончарувати й помалювати. А ще на екскурсантів чекає ціла низка цікавих різноманітних конкурсів та вікторин: “Юний реставратор”, “Вгадай посуд”, “Найкращий глиняний виріб”, “Найоригінальніший орнамент” тощо. Найерудованіші отримають призи.

Ще в структурі музею-заповідника діють перші в Україні меморіальні музеї-садиби гончарки Олександри Селюченко і гончарської родини Пошивайлів, які також можна відвідати й ознайомитися з творчістю відомих майстрів.

Тільки в Опішному досі збереглася унікальна гончарна виробнича споруда — будівля колишнього Опішненського гончарного навчально-показового пункту Полтавського губернського земства, споруджена 1916 року за проектом славетного українського архітектора Василя Кричевського.

Не обов’язково їхати в Лондон, Париж чи Рим — приїздіть до рідного, справжнього українського Опішного і не розчаруєтеся, адже затишне гончарське містечко подарує вам захоплення й багато незабутніх вражень.

Із 29 червня до 5 липня 2009 року Міністерство культури і туризму України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Державна спеціалізована художня школа-інтернат I—III ступенів “Колегіум мистецтв в Опішному”, Міністерство освіти і науки України, Львівська національна академія мистецтв, Львівський державний коледж декоративного та вжиткового мистецтва імені Івана Труша, Національна академія наук України, Інститут народознавства НАН України, Інститут керамології — відділення інституту народознавства НАН України, Українське керамічне товариство, Полтавська обласна державна адміністрація, Управління культури і туризму Полтавської облдержадміністрації, Полтавська обласна рада, Опішнянська селищна рада проводили Перший тиждень національного гончарного здвиження “Здвиг—2009”. У його рамках відбулися такі заходи: III Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль, Міжнародний науковий симпозіум “Гончарська столиця України в світовій історії та культурі”, Міжнародний мистецький фестиваль-ярмарок “Гончарний Всесвіт в Україні—2009”, Національна виставка-конкурс художньої кераміки “Керампік в Опішному” та традиційне свято — Національний день гончаря.

III Міжнародний молодіжний фестиваль проходив на базі Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату I—III ступенів “Колегіум мистецтв в Опішному”. Мета фестивалю — залучення до заняття гончарством та до вивчення історико-мистецьких досягнень гончарства школярів, молоді; розвиток гончарних традицій, популяризація молодіжної художньої творчості.

Церемонія офіційного відкриття відбулася 30 червня. Взяти участь у фестивалі до столиці українського гончарства завітали гості з різних реґіонів України, а також Російської Федерації, Молдови, Білорусі. Учасників і гостей фестивалю привітали селищний голова Олег Кужим; міністр культури і туризму України Василь Вовкун; директор Інституту керамології відділення Інституту народознавства Національної академії наук України доктор мистецтвознавства Олесь Пошивайло; голова Опішнянського осередку майстрів народного мистецтва Григорій Гринь; гончар, заслужений майстер народної творчості України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка Василь Омеляненко, інші майстри та юні таланти.

Учасники фестивалю працювали у трьох номінаціях: “Образотворче мистецтво”; “Кераміка”; “Інші види декоративно-вжиткового мистецтва” (вишивання, різьбярство, ткацтво, розпис).

З 1 до 4 липня на базі Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному відбувся Міжнародний науковий симпозіум “Гончарськна столиця України в світовій історії та культурі”. На засіданнях порушували проблеми в чотирьох напрямах: 1) “Самобутня історія й культура Опішного (VI тисячоліття до н.е. — початок XXI століття)”: історія вивчення та сучасний стан наукових знань про гончарську столицю України; унікальні природні багатства Опішного; археологічні пам’ятки Опішного й околиць, місцеві топоніми й гідроніми; утворення й розвиток козацького міста; уродженці Опішного: церковний діяч архієпископ Кирило (Ляшевецький), родина Майстренків; історія Опішного XIX—XX століть; сучасний стан і перспективи розвитку Опішного; 2) “Всесвітньо відоме гончарство Опішного”: розвиток гончарства на території й околицях від найдавніших часів дотепер, історія вивчення і сучасний стан гончарства Опішного; творчість знаменитих опішненських гончарів і малювальниць, кітч в опішненському гончарстві; вплив гончарства Опішного на гончарські осередки України та інших країн; проблеми збереження гончарної спадщини Опішного; гончарне шкільництво; колекції кераміки Опішного в Україні та інших країнах світу; 3) “Українські керамологічні студії”: колекції кераміки в Україні, питання розвитку гончарства України з доби енеоліту до XVIII століття, сучасні методи керамологічних досліджень; 4) “Студентські та учнівські наукові студії”: обладунок V століття до н.е. з кургану могильника “Гєєві могили”; життєпис відомої опішнянської родини Майстренків; творчість гончаря Олександра Шкурпели; семантика традиційної опішнянської іграшки; мистецькі особливості мисок з Опішного і Постав-Муки.

Участь у симпозіумі взяли керамологи, історики, археологи, етнологи, краєзнавці, музеєзнавці, культурологи, мовознавці, митці, викладачі мистецьких навчальних закладів, студенти вищих навчальних закладів, учні старших класів середніх шкіл з Опішного, Києва, Харкова, Львова, Сімферополя, Полтави, Чернігова, Донецька, Косова, Шишак, Котельви, Кракова (Польща), Санкт-Петербурга, Суджі, Курчатова (Російська Федерація). Серед учасників були три доктори, 19 кандидатів наук.

Першого тижня національного гончарного здвиження в Опішному “Здвиг—2009” відбувся Міжнародний мистецький фестиваль-ярмарок “Гончарський всесвіт в Україні — 2009”. Його учасниками стали майстри з усіх куточків нашої країни. Вони продемонструвати дивовижні вироби з глини, текстилю, дерева тощо.

У мистецькій галереї Центру розвитку духовної культури Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному експонується Національна виставка-конкурс художньої кераміки “Керампік в Опішному”, яка має на меті виявлення й показ сучасних досягнень українських народних майстрів-гончарів і художників-керамістів, кращих творів у галузі художньої кераміки 2008—2009 років, популяризацію творчості митців та їхніх творів.

У виставці-конкурсі взяли участь понад півсотні мистців: гончарів, художників-керамістів, скульпторів, студентів мистецьких навчальних закладів з Донеччини, Закарпаття, Івано-Франківщини, Київщини, Львівщини, Одещини, Полтавщини, Харківщини, Черкащини. Більшість учасників виставки-конкурсу — найвидатніші українські митці кераміки кінця XX—початку XXI століття, переможці численних національних, міжнародних конкурсів кераміки, чиї твори — гордість багатьох музейних і галерейних колекцій.

Вироби гончарів, колекційні екземпляри можна було придбати, що й зробив міністр культури і туризму Василь Вовкун під супровід сучасної місцевої пісні:

Опішнянські куманці барвисті
і дивні.
Діставайте гаманці —
не шкодуйте гривні!

А ще пан міністр наголосив на вагомому внескові майстрів і науковців Опішного в розвиток української культури й науки, піднесення її міжнародного іміджу.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ ЗАМОК: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Тетяна БУДАР,
м. Бережани Тернопільської обл.

Одна з найяскравіших візитівок Бережан — комплекс замку Синявських. Нині це головна пам’ятка національного значення Державного історико-архітектурного заповідника в нашому краї. З нагоди 455-ої річниці побудови замку, на базі ДІАЗу відбулися урочистості.

Свято розпочалося зі спецпогашення конверта “Бережанський замок”. У ньому взяли участь науковці, поштовики, філателісти. Спецпогашення здійснили заступники директора Тернопільської дирекції “Укрпошти” Ігор Сердюк, Валентина Удич, начальник центру поштового зв’язку № 3 Світлана Лашкевич, начальник Бережанського відділення зв’язку Олег Легкий та інші.

У виставковому залі ДІАЗу відкрилася мистецька виставка “Замок: крізь пам’ять спогад проглядає”. Тут демонстрували оригінальні картини й світлини фотохудожників Миколи Бездільного, Олега Шупляка, Юрія Дудика, Любомира Кузяка, Любові Бай, Зіни Токарської, Галини Дорош, Лідії Микулишин. Виставку доповнив макет замку, що його виготовив наш краянин Василь Кардаш. До речі, присутні мали змогу побачити й диплом юнака за участь у художній виставці-ярмарку дитячих робіт “АРТ-терапія” представництва ООН в Україні з оригінальним написом: “За внесок у світ прекрасного та усмішку, подаровану Вами”.

Відбулася науково-практична конференція “Бережанський замок у пам’яткоохоронній діяльності: історія, сьогодення, перспективи”. Із доповідями виступили директор ДІАЗу Василь Зорик, його заступник із наукової роботи Богдан Тихий, завідувач науково-дослідного відділу Володимир Параций, науковий співробітник Оксана Гурська, учений секретар Надія Волинець, завідувач секції кафедри гуманітарних дисциплін Бережанського агротехнічного інституту Зіновій Мігоцький, старший науковий співробітник краєзнавчого музею Наталія Бойко, старший науковий співробітник музею книги Ольга Боднар, дипломантка Варшавської академії мистецтв Марта Дацина (Польща), директор ЗАТ “Львівреставрація” Володимир Пащак.

Жваво проходив “круглий стіл” “Бережанський замковий комплекс: плановані, програмовані та передбачувані перспективи”. Цікаві думки висловлювали заступник директора з наукової роботи Львівської галереї мистецтв Володимир Пшик, реставратор і колекціонер зі Львова Андрій Захарків-Олійник, депутат Бережанської міськради, голова ради районної громадської організації — кластера сільського туризму “Мальовнича Бережанщина”, РО “Рідне місто” Володимир

Якимів, голова громадської ради при Державній екологічній інспекції області Галина Проців, автор макета замку, голова ради Бережанських художників Зіновій Мігоцький, голова районного осередку Спілки політв’язнів і репресованих України, голова управи Братства ОУН-УПА “Лисоня” Орест Гуменюк, начальник відділу містобудування й охорони пам’яток і нагляду за будівництвом області Ярослав Пелехатий, міський голова Степан Токарський, заступник голови райдержадміністрації Ігор Островський, начальник управління Держкомзему в районі Наталія Макар. Підсумки роботи конференції й “круглого столу” підбив директор заповідника Василь Зорик.

Як наголошували у виступах, нині науковцям, краєзнавцям, місцевій владі, мешканцям міста варто пам’ятати про історичну й архітектурно-мистецьку значущість нашого замкового комплексу й подбати про раціональний стан його використання.

У резолюції, яку ухвалили учасники конференції, йдеться про створення у замку нових, привабливих для відвідувачів зон: пристосування до екскурсійного маршруту підвальних переходів, створення місць для кемпінгів (мобільно-готельного комплексу), для різноманітних ярмаркових, театралізованих дійств.

Наукові співробітники ДІАЗу мають скласти перелік архівних та опублікованих джерел з історії замку, визначити межі його охоронної зони, встановивши обмежувальний режим використання території. Ідеться і про тісну співпрацю з інститутом “Укрзахідпроектреставрація”, підрядними організаціями, що реставрують замок.

Дійство з відзначення 455-ої річниці побудови замку завершилось екскурсією його територією. З великим інтересом присутні оглядали нові експонати, викопані в підвалах замку, зокрема відреставровану фігуру жінки (скульптура Й. Пфістера з каплиці), яку відтворювала польська студентка Марта Дацина.

Упродовж більш як чотирьох століть час і люди зруйнували замок, зазначали учасники заходів, та ми повинні докладати всіх зусиль, щоб його відродити. Нині заповідник намагається повернути замку Синявських втрачене обличчя, вдихнути в його мури нове життя. Це поверне давню славу Бережан — гордого й шляхетного міста.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

У Севастополі проходить традиційний фестиваль народної творчості “Чорноморська хвиля”, започаткований 10 років тому для розвитку й популяризації української культури серед громадян міста.

18 і 19 липня в центрі Севастополя на літньому естрадному майданчику відбудуться концерти за участю переможців другого етапу фестивалю, присвяченого Дню Військово-Морських Сил України.

Творчі колективи та солісти, які бажають взяти участь у третьому етапі (14—24 серпня), можуть звертатися до президента фестивалю Тамари Маслової за телефоном 8(0692) 24-03-69.

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК

Перший заступник головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Сергій КЛИМКО
279-49-47

Відділ просвітянської роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Надія КИР’ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org.ua

Видрукувано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301228
Наклад у липні — 27 500

Листування з читачами — тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.

4 820095 780016 09028

ТЕТЯНА БОНДАР: «ПРО ЩО ШЕПОЧУТЬСЯ СУЗІР’Я З ПТАХАМИ»

Волинь — край поетів. Згадаймо Лесю Українку й Олену Пчілку. Із сучасників — Василь Слапчук, Ніна Горик, Йосип Струцюк. А ще — цілий шерег молодих і здібних: Вікторія Литвак, Оксана Гундер, Олена Пащук. Окреме місце належить самобутній поетесі Тетяні Бондар, яка випустила тільки одну збірочку — “Святилище воскової ляльки”.

Щасливий автор, письмо якого читач упізнає одразу. Переконаний: вірші Тетяни вирізню з невеликою похибкою з-поміж творів інших поетів. Мова її лапідарна, немає зайвини. Чого вартий вірш-образок: “хотіла випрати // крила деревам // а листя // між кроками плутається // завертає додому // готуюсь у вирій”.

Утім, приготовини до Ирію (себто мотив Смерті) не властиві поезії Тетяни Бондар. Вона протилежна, антитезова похмурій поетиці, приміром, Світлани Жолоб; треба добряче постаратися, щоб знайти макабричне у її світлих, теплих віршах. Це поезія хати, наповненої пантеоном речей-кумирів: тут і кава, й радіо, й годинник, і цвіркун, і коти, і шибка (крізь неї зазирають-дивляться місяць і зорі).

У віршах Тетяни стирається межа між Богом і пантеїстичним світоглядом авторки: “верхи на хмарі // зваблювала Ярила”, “струсити весну // Деметрі на бедрики”, “я не єретичка // деколи пригублюю молитву // в масть із собою”. Утворюються одно-Бог і полі-Бог. Речі, явища, стихії стають живими, включаються до багатоелементного образу хати. Хата височить посеред села, що протиставляється “асфальтовому суїциду” міста: “зохляла душа // під нігтями міста // начепленого на поверхи // ноги собі // в село просяться”. Глибока обізнаність авторки з народними звичаями поєднується з метафоричною філігранністю; хата, село — не суто українська концептосфера; це абстрактне не-місто, що постало ще за часів античності у творах Плавта й Вергілія, а згодом, зокрема, в поезії Кляйста, Гайне та багатьох інших авторів. Єднання з Природою, з Паном, що кружляє довкола хати, — чи не головний мотив творів поетеси.

Поезія Тетяни Бондар, на перший погляд дуже проста, насправді багатошарова. Дуже цікаво дослідити, скажімо, поетику пір року: “озлобленої” Весни, що чемно стукає в шибку; ласкавої кирпатої Осені, шматочком якої бути “смачно”; Зими, коли сніги над землею “горбато” гарчать; насмішкуватого Літа, що солонить душу “зрадливими дощами”. До збірки вміщено кілька віршів у прозі, які дають змогу побачити певний прозовий потенціал у поетеси; зрештою, вона дуже близька до іншої поетеси, що стала прекрасним прозаїком, — Марії Матіос.

— Тетяно, чи можна долучати Вас до грона так званого феміністичного дискурсу сучасної української поезії? Та й чи правильно вести мову про окремий жіночий напрям?

— Не вникаю в особливості поділу сучасної української поезії на чоловічу та жіночу. Якщо у вірші є поезія, то хіба має значення, хто його написав — чоловік чи жінка?

— Ви — фаховий мовознавець. Це позначається й на Вашій поезії. Чи не робить це її сухішою?

— Українська мова настільки багата, що було б гріхом не використовувати її на повну силу. Не вважаю мову своїх творів робленою, всі слова, що творять мої вірші, вживаю в повсякденному житті й у жодному разі не хочу від них відмовлятися тільки тому, що вони не належать до загальновживаних. А те, що я — український філолог, зобов’язує мислити й писати по-своєму.

— Назва Вашої збірки — “Святилище воскової ляльки”. Її лірична героїня — поза віком: вона і маленька дівчинка, що досі бавиться іграшками, і закохана дівчина, і зріла жінка, що розмірковує про материнство. Чому ж на обкладинку винесено саме ляльку?

— Назву збірки запропонував Йосип Струцюк, на той час керівник літстудії “Лесин кадуб”, до якої належу. Його думка й зараз для мене найважливіша, бо саме йому завдячую становленням як поета.

Розтлумачу образ просто: воскова лялька — то свічка, святилище — церква. Образ “вилучено” з вірша, який було написано після смерті моєї бабусі. Пам’ятаю, надто вразило прощання в церкві з близькою людиною, усвідомлення того, що бачиш її востаннє, а єдині свідки горя — свічки. Як назву збірки я пояснила б по-іншому: вірші — це моє святилище, може, навіть молитви душі, які довіряю читачеві. Слову ж “лялька”, не слід надавати особливого значення. Можливо, ця річ і лишається біля дівчинки, дівчини, жінки все життя — як власна іграшка, з допомогою якої спочатку вчишся жити дорослим, щоб потім, через роки, знайшовши її десь у шафі, думати: навчилася? Чи не навчилася?

— Ви мешкаєте у невеличкому місті, працюєте в школі. Як думаєте, чи була б Ваша поезія іншою, якби жили у великому місті, викладали б у ВНЗ?

— Мешкаю неподалік Луцька. Моє творче життя пов’язане з цим містом. Викладаю українську мову й літературу в сільській школі, але зовсім не сприймаю свого роду “тавра” — “ти із села”. Хіба суттєво, де хто виріс — серед “стрункіх багатоповерхівок” чи там, “де трави гонять у покоси”? Прекрасне можна побачити скрізь, аби тільки мати таку здатність.

У моїй поезії, зокрема тій, що входить до збірки “Святилище воскової ляльки”, тема села справді не остання, бо як можна не звернути уваги на “поле, що ще не мостило снопів”, “довгі ноги річки”, “липи, розтріпані вітром”? Та ще, мабуть, дається взнаки й те, що під впливом сімейних обставин, коли мені було лише рік, мама довірила моє виховання вісімдесятирічним прабабусі й прадідусеві — сільським людям, депортованим українцям із Холмщини. Водночас мені подобаються великі міста — люблю Київ, бувала в Парижі, Відні, Празі, Будапешті.

Спілкувався
Іван РЯБЧІЙ

---

* * *
дорога у мої сни
списана твоїми кроками
бери свої очі
і переходь до мене жити
вимостимо гніздечко
у найзатишнішому
кавалку планети

от таке воно щастя
наввипередки ліпити мрії
з палких освідчень
під однією зливою
добкати хмари
в окрайцях
дощу на асфальті
щовечора
набивати небу
зірки на лобі
і нікому не казати
про що шепочуться
сузір’я з птахами

* * *
шкода, та небо
впаде в калюжу
змиються фарби з дерев хати
уповні місяць
вкладеться спати
зірки втекли налякані дуже

затягує ніч і тебе несміло
їй блискавиці коси спалили...
рука й сама шукає сокири
щоб відрубати набридле тіло

світанку кроки
риплять щосили
лишень до нього
підсунемось ближче
хай ніч-циганку зігріє горище
куди ми вдвох тепла наносили

* * *
від осені дременуло літо
пора справляти хмари

зосереджено колупаю в небі
велику-велику дірку
навіщо
дозвольте
відрекомендуватися

дощ
схожий на чорнявку
котра опівночі
мимрить віршами
голубить чашку з кавою
і вкупі з радіо
стелить постіль
музикою музою

сіпаються слова
стинаються відміни відмінки
від незграбності дуріє рима
вуркоче дощ
на посаг фантазії

* * *
весна
наслідила
підсніжниками
струмками
розреготалася

з дахів
бурульки
повигрібала

ковтками
розлитого снігу
напуватиме
землю

* * *
котилася нічка
чорно-білими
снами
зірки
зморені
додому падали

хрести
на роздоріжжях
перед трунами
позували

автомобілі
фарами
штурхали
темряву

на трасі
життя-смерть
люди до Бога
сунуть
душу

* * *
виплачте мене
слідами вірного бусла
котрий нанизує
небо на крила
підтягуючи час
до останньої колиски

* * *
писатиму вірші
дощем на бруківці
або
мрякою
підмазуватиму
синці вулицям

спіткнулись очі
об шибку

* * *
удосвіта випасала зорі
аби хоч на мить
затримати нічних метеликів
на кудлатому до сміху небі
зупинити час
серед розплющених
вуст ранку
і з похмілля
сьорбнути ще
ковток найріднішого

* * *
кроки навколо своєї осі
він накапував свічкою

коли було темно
стояв на місці

вікна повертав проти вітру

по годиннику визначав
народження дерева

набавившись
просився на руці до мами

ото тобі сину
гори поросли навпроти хати
йди полий
щоб трималися порога
бо навколо твоєї осі
свічка тихне мати старіє
тільки гори стоять
грудьми тебе
від смерті заступають

* * *
під плотом
баби Ганіськи
воскресили
лелеки
хутір

причастили
беззубу Ягу
родиною

лепехи
на перини
понадирали

а вона
свята й пожовкла
руки
в росу
витирає
небо
закликає
до комина
та лелеченятам
дулі крутить
щоб подоляночок
до хати
не водили

* * *
куди подітися
людям — деревам
звисає коріння в царство Аїда
і крила птахів
торочать небо
щоб опустити його в ріки

навпрошки
до ангелів подалися б
та стежки позлітали
в траву неголену
дерева пускають
ледь чутні крики
бруньок
що з гілки зірвалися

подвір’я
де в хованки гралася
сховалося вже від мене
і навіть не запитало
чи виросла я

* * *
очі
заводять
тужливої

за горизонтом
горбки обскубують

дерева
складають в алеї

мовчки
тримають небо

а він
повернеться в травні
запіняться одразу
каштани

я в хату
донесу сльози
і блискавкою
присвічу в кімнаті

* * *
Безликий ангел рятувався в моїх снах. Просив ковток цвіту папороті, благав відпиляти йому крила, ну хоч одне, а ще... плакав. Тінню літака тепер він став. Учора зняли німб і втоптали у землю. Агов, ангеле, віддасися пеклу. Ото політають рогаті мрії!..

Пересуваюся подихом по обличчях німих. З лівого боку — рука, з правого — крило. А я не шульга, але й літати — зась! Знялася б. Нехай. Аби не знімали... зі стелі.

Ти — однокрилий, я — однолюб. Отак і йдемо... разом — по цвіт папороті.

“Якщо живемо у серці з українською ідеєю, ми перемагаємо”.

ЗВИТЯГА КОНОТОПА

Це була одна з найславетніших перемог української зброї. Апогей українсько-російської війни 1658—1659 років, довго замовчуваної в нашій стражденній історії, війни, що спалахнула невдовзі після Переяславської угоди. Адже вже наступник Богдана Хмельницького — гетьман Іван Виговський фактично розірвав цю угоду, побачивши, що вона несе Україні. Рівно за півстоліття до Івана Мазепи Виговський також зробив спробу відновити незалежність козацької Української держави. Наслідком була військова агресія Московії проти України. Конотопська битва стала розгромом агресорів. На жаль, через відсутність єдності серед нашої еліти ця перемога не призвела до утвердження нашої незалежної держави.

Звитяга Конотопа — яскрава сторінка української історії. І ми повинні відзначати не лише дати наших поразок (Батурин, Крути, Берестечко), а й перемог. На цьому ще раз наголосив Президент України Віктор Ющенко, який взяв участь в урочистостях з нагоди 350-річчя Конотопської битви і закликав пам’ятати про славні перемоги української зброї.

В урочистостях взяли участь Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет, представники духовенства, козацтва, багатьох громадських організацій, зокрема товариства “Просвіта”, тисячі людей зі всієї України.

Під час урочистостей глава держави поклав квіти до пам’ятника гетьману Івану Виговському в селі Шаповалівці, спорудженого на тому місці, де відбувалася битва. Пам’ятник гетьману встановлено у сквері центральної частини села. Виготовлено його за кошти районного бюджету, скульптор Ю. Медвідь, архітектор В. Биков. На п’єдесталі закріплено металеву табличку у вигляді грамоти із зображенням гетьманських атрибутів: металевого кованого герба та булави з написом: “Іван Виговський — гетьман України”.

У центрі села Президент поклав квіти до меморіалу воїнам, загиблим під час Другої світової війни.

Віктор Ющенко також узяв участь у відкритті пам’ятного знака на честь 350-річчя перемоги в Конотопській битві. Розташовано знак при в’їзді в село Шаповалівку. Це художня композиція з козацьких шабель, що розрубують щит. Вона символізує перемогу козацької зброї над супротивниками. Знак разом з розташованою на протилежному боці автотраси меморіальною каплицею, збудованою до 350-річчя перемоги у Конотопській битві, становить єдиний архітектурний ансамбль. На пам’ятнику написано: *“Тут кувалася слава української зброї! Установлено на честь 350-ої річниці славетної перемоги війська гетьмана Івана Виговського в Конотопській битві”.* Автори пам’ятника — скульптори Микола і Богдан Мазури, архітектор Володимир Биков. Знак споруджено за рахунок спонсорських коштів.

Під час відзначення славного ювілею Віктор Ющенко взяв участь в освяченні хрестів новозбудованої козацької церкви Різдва Пресвятої Богородиці. Вона розташована в історичному центрі міста, неподалік від залишків Конотопської фортеці, яка ще до переможної битви витримала більш як двомісячну облогу московського війська. І це дало змогу гетьманові Виговському зібрати значні сили для вирішального бою.

“Приклад бою під Конотопом 350 років тому вчить нас одного: якщо живемо у серці з українською ідеєю, ми перемагаємо”, — сказав Президент у вітальному слові з нагоди відкриття церкви.

Будівництво храму розпочато в кінці липня 2008 року. Замовник — парафія Різдва Пресвятої Богородиці Української Православної Церкви Київського Патріархату. Будівництво ведуть за кошти гуманітарної допомоги церкви святого Андрія за фінансової підтримки української діаспори штату Іллінойс (США). Автор проекту — архітектор Георгій Рогожин (м. Київ), за проектами якого побудовано майже 50 церков у різних областях України, зокрема в місті Батурині. Г. Рогожин — керівник творчої архітектурної майстерні при Спілці архітекторів України. Співавтори проекту — Яків Леонов і Віталій Лучко.

* * *

Всеукраїнський фестиваль “Козацький родослав” традиційно проводять у селі Шаповалівці Конотопського району, на місці бойових дій між козаками гетьмана Івана Виговського та московськими військами. Активну участь у проведенні фестивалю беруть і просвітяни.

З 2006 року фестиваль уперше проведено як всеукраїнський. Щороку він збирає 15—18 тисяч учасників і гостей.

Учасники заходу — творчі колективи України, майстри декоративно-вжиткового мистецтва. Програма свята включає культурно-мистецьку програму “Храм козацького родоводу”, панахиду за загиблими у Конотопській битві, виставку декоративно-вжиткового мистецтва “Від давнини до сьогодення”, виставку козацьких куренів, науково-теоретичну конференцію “Конотопська битва — погляд через століття”.

Президент України відвідав фестиваль, зокрема “козацьке містечко”, розташоване на центральній площі Шаповалівки. Для його створення райони Сумської області виставили 19 куренів, що відтворювали побут і традиції козацької доби. У куренях були вироби декоративно-вжиткового мистецтва, гончарний круг, ткацький верстат. Біля куренів самодіяльні творчі колективи виконували епічні й історичні пісні, думи, відтворювали традиції, обряди і звичаї періоду козацької доби. Міністерство культури і туризму України забезпечило роботу козацького табору, кузні, де демонстрували процес виготовлення козацьких шабель, а також проведення козацьких розваг, зокрема кінного театру, каскадерів, а ще — семи куренів, де проводили майстер-класи майстри мистецтв із різних реґіонів України. Демонстрували також виставку зразків козацької зброї: шаблі, пістолі, гармати тощо.

Урочистості на Конотопській землі стали яскравим виявом прагнення українців до волі, готовності захистити свою незалежну державу.

Підготував **Петро АНТОНЕНКО**
Фото з офіційного сайту Президента України

ЗВЕРНЕННЯ

Національної ради з питань культури і духовності при Президентові України
до
Президента України В. Ющенка
Голови Верховної Ради України В. Литвина
Прем’єр-міністра України Ю. Тимошенко

Українська національна культура нині у критичному стані. Культурний простір держави заполонив глобалізаційний сурогат і космополітичний ширвжиток. Міжнародні ініціативи й державні програми щодо екології культурно-мистецького розвою у нас, на жаль, не виконуються.

Одним із дієвих факторів національного поступу є вільна творча діяльність митців і всіляка їхня підтримка держави. Нині, попри ухвалені Верховною Радою України закони, укази Президента України та постанови Уряду, існує чимало загроз для існування та розвитку української національної культури і мистецтва. Навіть Київ як одвічний аванпост і взірець етнічної самобутності, потужний у минулому авангард загальнодержавного поступу, не має муніципальної конструктивної культурницької політики, зокрема комплексної програми культурного розвитку столиці.

У таких умовах національні творчі спілки постають вагомим фактором провадження культурницької політики України, дієвим помічником і партнером державних органів як центральної, так і місцевої влад, залишаються чи не єдиними фаховими потужними осередками, що намагаються протистояти процесам деградації та занепаду культури і мистецтва.

Однак сьогодні спілки перебувають на межі існування з огляду на обмежене фінансування і проблеми із приміщеннями, в кілька разів завищеною платою за оренду землі. Незважаючи на задекларовану підтримку діяльності творчих спілок на державному рівні, органи місцевої влади (і київська влада зокрема) часто не сприяють забезпеченню належного правового та соціального захисту творчих працівників, створенню умов для діяльності національних творчих спілок і їх місцевих осередків.

До Національної ради надходять численні звернення митців, у яких висловлюється тривога і стурбованість тим, яке духовне майбутнє чекає на Українську державу і наш народ.

Ми висловлюємо “ні” знищенню багатотисячолітньої культури великої європейської нації!

І тому з метою проведення радикальних змін у сфері культурної політики України, для запобігання системній безповоротній кризі в цій визначальній для держави сфері, а також для належного виконання Закону України “Про професійних творчих працівників та творчі спілки”, указів Президента України, постанов Уряду України просимо вжити невідкладних заходів щодо підтримки діяльності національних творчих спілок та їх місцевих організацій і осередків, а саме:

1. Забезпечити проведення спільного засідання Ради національної безпеки та оборони і колегії Національної ради з питань культури і духовності на тему “Культурна безпека України”.

2. Внести поправки до Закону України “Про професійних творчих працівників та творчі спілки” щодо посилення захисту майна, пенсійного забезпечення їхніх членів.

2’. Повернути Національній спілці театральних діячів України її приміщення за адресою вул. Ярославів Вал, 14 (420 м^3), а також розв’язати проблему фінансування Будинку ветеранів сцени ім. Н. Ужвій.

3. Упровадити з 2010 року цільову довгострокову державну програму підтримки діяльності національних творчих спілок в Україні.

4. Розробити комплексну програму культурно-мистецького розвитку Києва як столиці держави.

5. Київській міській державній адміністрації: передати на баланс Національної спілки майстрів народного мистецтва України будинок за адресою вул. Рейтарська, 27-А, залишивши його у комунальній власності київської громади; передати у державну власність приміщення на вул. Пушкінській, 32, А, А (де розміщуються Національна спілка композиторів України, Київська організація НСКУ і Національна всеукраїнська музична спілка), вул. Володимирській, 23-В (приміщення Національного центру театрального мистецтва імені Леся Курбаса, відремонтоване коштом державного бюджету), вул. Воровського, 20 (будинок Академії мистецтв України, відреставрований, відремонтований і експлуатується з державного бюджету).

6. Органам місцевої виконавчої влади встановити пільговий податок на землю, розмір комунальних послуг для національних творчих спілок прирівняти до закладів культури.

7. Затвердити для творчих спілок і творчих працівників пільгові ставки орендної плати за користування майном комунальної власності.

Члени Національної ради з питань культури і духовності при Президентові України:
Є. Шевченко, Є. Станкович, А. Чебикін, П. Мовчан, В. Чепелик, О. Репецький, К. Стеценко, Б. Омецинський, Л. Танюк, С. Тримбач

9 липня 2009 р.

ПУТІН — ДВІЄЧНИК?!

Олег ФОМУШКІН,
голова Кримської організації УНП

Путін уперто перекручує статистичні дані офіційного українського перепису 2001 року. Виникає думка, що він має проблеми з арифметикою.

Нагадаємо стенограму його торішнього виступу на Раді Росія—НАТО в Бухаресті: *“Но на Украине — там одна треть вообще этнические русские. Из сорока пяти миллионов человек, по официальной переписи, только семнадцать миллионов русских. Есть регионы, где целиком только русское население проживает, скажем, в Крыму. 90 % — это русские. …Юг Украины полностью, там только одни русские”.*

Така путінська нісенітниця свого часу викликала бурхливу реакцію українських політиків. Проте вражає його впертість, що має продовження цього року. Так, 7 липня, під час зустрічі з президентом США Бараком Обамою Путін знов наголосив *на винятковій важливості України для російської політики, оскільки там проживає 17 млн росіян* (?!).

Знову нагадаємо Путіну, що всеукраїнський перепис населення 2001 року зафіксував в Україні **8 млн 334,1 тис. росіян** і 37 млн 541,7 тис. українців.

Брехлива путінська інформація про присутність у Криму 90 % росіян обурила мешканців півострова. У Криму, за даними всеукраїнського перепису населення 2001 року, мешкає **58,3 % росіян**.

Путіну заради добрих відносин з Україною слід подумати, як надати умови українцям у Росії для отримання освіти рідною мовою і для вільного національного розвитку.

Україна як суверенна держава набагато надійніше забезпечує права національних меншин, зокрема, в мовному питанні, ніж сама Росія.